

Může nás křesťanství spasit? A když ne, tak co?

Vít Lang

e-mail: lang@praveke-venuse.cz

Motto: „Počátkem každého cenného duchovního života je neohrožená víra v pravdu a její otevřené vyznávání.“

Albert Schweitzer

Příběh mého vztahu ke křesťanství a co z něho vzešlo. Bible, její morálka, a historie křesťanství pohledem člověka, který pokouší hledat pravdu. Slepé uličky a hledání cest.

Krátké shrnutí:

Křesťané a jejich církve sami sebe považují za zdroj hodnot, které se v dnešní době vytrácejí a mají za to, že návrat k nim by byl užitečný. Jakožto pokřtěný katolík, který považuje duchovní život za důležitý, jsem se snažil si udělat jasno v tom, co skutečně křesťanství nabízí a jak zapadá do současného světa.

Za základ všech úvah jsem vzal následování pravdy, jak je uvedeno v úvodním mottu článku.

Studium bible, historie křesťanství a mnohých jiných zdrojů a sledování stavu a vývoje reality současného světa mě dovedlo k tomu, že:

Křesťanství svým výkladem světa hluboko vězí v mentalitě starověkého Blízkého východu a je založeno na jeho tehdejších mýtech, tehdejších znalostech a tehdejším uspořádání společnosti. Jeho iracionalita tak neumožňuje pravdivý popis reality. Výklad křesťanské morálky se stal tak individuálně flexibilním (tj. každý si ji vykládá podle sebe), že už je v praxi vyprázdněným pojmem. Pokud jde o historii, křesťanství se po počáteční existenci nesourodých křesťanských společenství stalo nástrojem prosazování vládnoucí moci a bylo pro tuto svoji funkci bezohledně šířeno. Tak se stalo na dlouhá staletí naprosto dominantním náboženstvím Evropy.

V současnosti se země evropského civilizačního okruhu nacházejí v duchovní krizi, protože zcela selhali intelektuálové obecně a filozofové zejména. Výsledkem je iracionální postmoderní způsob myšlení a postfaktismus, který zavrhuje možnost objektivního poznání a za pravdu vyhlašuje to, co daná společnost za pravdu sama považuje.

Návrat k iracionálním mýtům křesťanství ale nemůže být řešením. Řešením by měla být obnovená důvěra v realitu a racionalitu a k tomu pěstování spirituality se snahou přiblížení se k Přírodě. Přírodě s velkým P, což vyjadřuje její chápání jako vyšší moci.

Obsah

1. Úvod: Proč vznikl tento text a co je jeho obsahem.....	2
2. Jaký svět nám bible nabízí?.....	9
3. Křesťanství a jeho desatero jako maják mravnosti?.....	17
4. Proč křesťanství zvítězilo a stalo se dominantním náboženstvím Evropy.....	25
5. Současný duchovní stav zemí evropského civilizačního okruhu.....	35
6. Co tedy místo křesťanství a jiných iracionálních pojetí světa?.....	54
Reference: použité knihy a články.....	61

1. Úvod: Proč vznikl tento text a co je jeho obsahem

Společnosti evropského civilizačního okruhu (Evropa, Amerika, Austrálie s Novým Zélandem) jsou z minulosti silně propojeny s křesťanstvím. Zhruba od 9. či 10. století (v některých zemích již od 5. století) byla – více méně – celá Evropa každou neděli v kostele. Celé generace Evropy byly po staletí formovány vlivem četby a výkladu biblických textů (odkaz 1). Jeho vliv postupem času klesal, a to různou měrou v různých zemích.

V poslední době také často zaznívají názory, že opětovný příklon společností evropského civilizačního okruhu ke křesťanství a jeho hodnotám by mohl (nebo dokonce měl) být tím, co by nám pomohlo (vy)řešit současné problémy naší civilizace, přeneseně tím, co by ji mohlo spasit. Samo křesťanství, lépe řečeno křesťané a jejich církve sami sebe a svoje náboženství považují za relevantní a přínosné i v dnešním a budoucím světě.

Spása v křesťanství je ve své původní, nepřenesené podobě spojována s individuální spásou, záchranou lidské duše.

A protože i já jsem se považoval za křesťana, pociťoval jsem potřebu nějak svoje křesťanství rozvíjet.

Duchovní otázky vždycky poutaly moji pozornost na mé cestě životem. A i když jsem poutníkem kulhavým (ve smyslu knížky „Kulhavý poutník“ od Josefa Čapka), mám důvody předpokládat, že existují pevné záchytné body, které umožňují i kulhavému a nedostatečnému dojít k určitým závěrům, které mají pevnou oporu v realitě.

Musím říct, že pokud jde o křesťanství, moje cesta mě vedla od kladného postoje k němu, přes narůstající „kognitivní disonanci“ (nesoulad mezi tím, co křesťanství hlásá a tím, jaká je skutečnost) až k současnému kritickému pohledu na ně. Chci zdůraznit, že tato cesta naprosto nebyla vedena apriorní snahou se z křesťanství vymanit. Právě naopak, bylo těžké

se rozcházet s tím, co nabízelo ve svém důsledku uspořádaný a uklidňující pohled na svět. Jestliže jsem se s křesťanstvím rozešel, bylo kvůli jeho neudržitelnosti, kvůli tomu, že jsem stále znovu a znovu narážel na to, že nemá oporu v realitě. Ti, kteří nikdy nebrali křesťanství vážně a nijak se tím netrápili a netrápí, řeknou: „Vždyť to jsou všechno kraviny!“ a mají hotovo. Pro mě to tak jednoduché nebylo. Proto existuje i tento článek.

Byl jsem pokřtěný jako katolík. Když jsem byl pod vlivem křesťanství, měl jsem některé názory, které už bych dnes rozhodně nezastával. A lituji toho, že tomu tak tehdy bylo.

Tento text je napsaný samozřejmě pro každého, koho toto téma zajímá, ale zejména pak

- pro ty, kteří rádi ke křesťanství odkazují, nebo se ke křesťanství hlásí, aby si mohli udělat představu, proč někdo odkazy na křesťanství nebo deklarovanou víru nemusí přijímat s nadšením

- pro ty, kterým je křesťanství sympatické a proto uvažují o přijetí křesťanského světového názoru, aby věděli, o co se doopravdy jedná

- pro ty, kteří chtějí mít argumenty v debatě s křesťany a zajímají se o alternativy.

Křesťané, a zejména profesionální křesťané, rádi zdůrazňují, že negativní postoj ke křesťanství je často způsoben neznalostí bible a historie. Já si však myslím, že ten, kdo ví, co v bibli je, má více důvodů o křesťanství pochybovat než ten, který se do ní nikdy nezačetl. Pro zastávce křesťanství je oponent neznalý bible a historie křesťanství ideální, protože mu můžou napovídat cokoli, co se jim hodí.

Nelze nevidět, že křesťanství má tyto základní rysy:

Prvním je, že si dělá nárok na každého člověka. Odkazuje se přitom na bibli, kde podle Evangelia podle Matouše (28:19) vzkříšený Ježíš posílá své učedníky, aby šli ke všem národům a křtili.

Svatý Augustin (žil 354-430), jeden z tzv. církevních otců a učitelů církve Ježíšova slova, která jsou podobně o velké večeři v Evangeliu podle Lukáše (14:23) vysvětlil tak, že nevěřící je potřeba ke vstupu do církve donutit i proti jejich vůli, třeba i za použití násilí. Tento přístup je vyjádřen příkazem „compelle intrare“ neboli „donuťte je vstoupit“ (odkaz 1a). Tento výklad se stal mravním odůvodněním bezohledností, násilností a krutostí praktikovaných při šíření křesťanství po staletí mocnými tehdejšího světa.

Tím druhým je snaha křesťanství (přesněji řečeno křesťanů) dělat si nárok na zasahování do chodu společnosti a určovat pravidla i těm, kteří křesťany nejsou. Přitom má tendenci stavět se do role morální nadřazenosti.

Poznámka: Pokud cituji z bible, je to z verze, která se nazývá „Český studijní překlad“, protože ta má být nejbližší originálu (odkaz 1b). Názvy jednotlivých částí, které bibli tvoří

(„knih“, evangelií, dopisů) a jejich členění pomocí číslování pak odpovídá názvům a číslováním v bibli uvedeným.

Ve svém textu jsem se snažil uvést všechny relevantní zdroje, a to zejména u těch mých tvrzení, která nejsou považována za všeobecně známá.

Všechno znovu a znovu systematicky ukazuje na to, že existuje reálný svět, který více nebo méně objektivně poznáváme a že tato schopnost svět poznávat není fiktivní, ale reálná. To se projevuje tím, že se pozorováním světa můžeme shodnout s ostatními na tom, co vidíme, slyšíme a poznáváme. Například, že jasná denní obloha je modrá (a pomocí našeho myšlení objasnit, proč se nám tak jeví), že oheň vydává teplo a světlo (a také dokážeme objasnit, co je za tím), že se z kukaččího vejce může vylíhnout zase jenom kukačka (bez ohledu na to, ve kterém je hnízdě) atd.

Tedy, že takový svět, který reálně existuje, má svoje pravidla a zákony, které se vztahují na vše v něm, včetně nás a našich výtvorů. Každý jev, každá „entita“, která je skutečná, musí zapadat do kontextu reálného světa.

Fantazie, které někdo za reálné prohlašuje, se jejich hlásáním reálnými nestanou. Pokud by z jejich existence vyplývaly určité následky, pak by se tyto následky musely projevit. Pokud se neprojeví, fantazijní povaha takových prohlášení může být oprávněně považována za doloženou.

Pokud existují nevysvětlitelné jevy, naše znalosti o fungování světa mohou být upravovány nebo doplňovány, ale rozhodně ne popřeny.

Jak se to týká křesťanství? Týká se ho to tak, že posuzovat pravdivost náboženství porovnáváním jeho tvrzení a důsledků těchto tvrzení s reálným světem má smysl.

„Víra mi totiž dokazuje jen fenomén víry, avšak nikterak obsah, jemuž se věří.“

Carl Gustav Jung (odkaz 6, str. 273)

Vím, že úplného poznání reality nelze dosáhnout. Podstatné ale je, že se k ní lze přibližovat a naše poznání rozšiřovat.

Pokud máme něco přijmout za pravdivé, měli bychom chtít důkaz. Pokud na důkaz nelze dosáhnout, zbývají nám ještě indicie, nepřímé důkazy. I ty nám mohou být vodítkem.

Pokud někdo přijde s tím, že něco existuje, je na něm, aby to prokázal. Je totiž obrovský rozdíl mezi možností prokázat existenci a prokázat neexistenci. Dejme tomu, že jde o existenci nebo neexistenci nějaké věty v knize. Pokud někdo tvrdí, že tam ta věta je a ví, že tam je, tak ji v knize nalistuje a ukáže. A věc je vyřešena. Ale ten, kdo tvrdí, že tam taková věta není, musí celou knihu projít, stránku po stránce, větu po větě a teprve když dojde na úplný konec knihy, může říct, že prokázal neexistenci této věty v této knize. A teď si představme, že ta věta nemá být někde v jedné určité knize, ale v některé z knih v knihovně,

kteřá má tisíce svazků. Jak reálné bude demonstrovat takový důkaz neexistence? A pokročme dál a řekněme, že máme prokázat neexistenci něčeho, co se může nacházet kdekoli, v celém světě, v celém vesmíru.

Může někdo v seriózní debatě vznést takový požadavek? Nebo je vznesení takového požadavku spíše jen únikovým manévrem?

Mezi některými křesťany se objevuje myšlenka, že vlastně výsledky vědeckého zkoumání světa nemohou být aplikovány na náboženství. Věda a náboženská víra jsou podle tohoto konceptu úplně oddělené, mimoběžné, protože se každá z nich zabývá jinými oblastmi pohledu na svět. Tento koncept má různé formy. Jednou z nich je NOMA: non-overlapping magisteria of science and religion – nepřekrývající se oblasti učení vědy a náboženství, publikovaný v roce 1997, autor Stephen Jay Gould (odkaz 1d).

Jinou, mnohem starší formou je teze, že bible nemá být „učebnicí“ přírodních věd, ale knihou, která ukazuje člověku cestu ke spáse.

Pokud by ale měla být NOMA a obdobné koncepty brány vážně, pak by se bible a další náboženské texty musely zabývat jen a pouze duchovnem a duchovním životem a nedělat si nárok na popis materiálního světa. Tak tomu ovšem není, což vidí každý, kdo se do bible začte.

Křesťané v minulosti naopak výsledkům vědy věnovali velkou pozornost a snažili se o to, aby to, co neodpovídalo křesťanskému učení, bylo potlačeno. NOMA a obdobné koncepty jsou daleko spíše výsledkem důkazní nouze než toho, že by křesťanům bylo jedno, jestli věda nachází nebo nenachází důkazy podporující křesťanské vidění světa.

Koncepty typu NOMA ale praktikují někteří křesťané ve svých hlavách: udělají myšlenkovou stěnu mezi částí vědomí, kde shromažďují myšlenky týkající se víry, a částí, kde shromažďují poznatky vědy a úporně se snaží, tuto stěnu udržovat neprostupnou. Tím se ale záležitost řeší pouze na úrovni psychologie konkrétního jedince. Koexistence ale není kompatibilita čili vzájemná slučitelnost. Kdo nevidí, protože vidět nechce, nemusí se ničím znepokojoovat. Ovšem ani oni nejsou imunní vůči pochybnostem a jevu, kterému se říká kognitivní disonance. Jde o vnitřní napětí, vzniklé neslučitelností toho, čemu člověk věří nebo chce věřit a tím, co vidí ve skutečnosti. Jednou z reakcí na to je snaha přesvědčovat další lidi o správnosti své víry, protože když „je nás v tom víc“, psychologicky to pomáhá. Naopak lidé, kteří křesťany nejsou a v tomto směru žádnou kognitivní disonanci nepociťují, nemají potřebu se proti křesťanství vymezovat a polemizovat s ním. To je také jeden z důvodů, proč velký podíl křesťanů je v šíření své víry tak aktivní, zatímco velký podíl ne-křesťanů je ve vymezování se proti křesťanství tak pasivní.

Dalším důsledkem je, že naprostá většina věřících křesťanů nechce svoji víru zkoumat použitím kritického myšlení, aby si kognitivní disonanci nepřivodili. Náboženství obecně je

extrémně zatíženo konfirmačním zkreslením. Silná víra tak zaslepuje, že věřící často nejsou schopni, tím méně ochotni, vidět realitu.

Tento přístup se neomezuje jen na křesťanství a křesťany. Článek (odkaz 1e) ukazuje, že dogmatictí jedinci obecně jsou neochotní vyhledávat nové informace, aby to nenarušovalo jejich názory na danou záležitost.

Tento přístup řešení problému kognitivní disonance je nejčastější, ale možné je i jiné řešení. Přiznat si omyl. Psycholog Carl Gustav Jung popisuje takový případ: *„Znám jednoho zbožného muže, který byl představitelem církevní obce a přibližně od čtyřiceti let se u něj začala projevovat stupňující se morální a náboženská nesnášenlivost. Přitom se mu vůčihledě zatemňovala mysl. Nakonec už byl jen zasmušile se tvářícím sloupem církve. Tak prožil asi pětadvacet let a pak se jednou uprostřed noci posadil na lůžku a řekl své ženě: „Teď tomu rozumím, jsem vlastně lump.“ Toto sebepoznání nezůstalo prakticky bez následků. Poslední léta svého života prožil bouřlivě, přičemž vzala za své velká část jeho majetku.“* (6, str.100)

Křesťané, a zejména profesionální křesťané, rádi zdůrazňují, že negativní postoj ke křesťanství je často způsoben neznalostí bible a historie. Já si však myslím, že ten, kdo ví, co v bibli skutečně je a má povědomí o tom, jak se křesťanství v historii prosazovalo, má daleko více důvodů o křesťanství pochybovat než ten, který se do bible nikdy nezačetl a žije v domnění, že se křesťanství prosadilo silou svých myšlenek.

Na druhou stranu je pro zastánce křesťanství oponent neznalý bible a historie křesťanství ideální, protože mu můžou napovídat cokoli, co se jim hodí.

Touží lidé po pravdě?

Mottem všech mých úvah v tomto článku je již citovaný výrok Alberta Schweitzera (odkaz 1c, str. 275), který považuji za naprosto nutnou podmínku smysluplné duchovní cesty:

„Počátkem každého cenného duchovního života je neohrožená víra v pravdu a její otevřené vyznávání.“

Ačkoli byl Albert Schweitzer sám křesťanem, a dokonce duchovním, pojetí, ke kterému došel, bylo velice originální a vedlo některé znalce jeho života až k otázce: „Věřil Schweitzer v Boha?“ (odkaz 2). Zmíněný článek dochází k závěru, že Schweitzer vyznával „etický panteismus“ nebo „etický mysticismus“ a biblického Boha skutečně nepokládal za reálného.

Původně jsem bral informace z bible jako určitou mystickou pravdu, o které se neuvažuje. Teprve s Albertem Schweitzerem jsem si uvědomil, že bibli napsali lidé z masa a kostí, že bible vůbec netvoří sourodý celek, že odráží pohled tehdejších lidí na jejich svět, omezený jejich znalostmi, způsobem uvažování a společenským uspořádáním své doby.

V této souvislosti myslím stojí za to zmínit, že při posuzování vztahu historických osobností ke křesťanství je zásadní si uvědomit, kdy tito lidé žili, jaký byl tehdejší duch doby a jaké bylo

tehdy dostupné poznání. Pokud se někdo hlásil ke křesťanství před 600 nebo i 100 lety nemusí vůbec znamenat, že by se k němu hlásil i dnes. Může někdo vážně tvrdit, že by takový Karel IV, Jan Hus nebo Jan Ámos Komenský, vzdělaní lidé své doby, při znalostech současné vědy nahlíželi na křesťanství stejně jako tehdy? I na mnohem mladší myslitele, jako byl citovaný Albert Schweitzer (1875-1965) nebo náš Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937) by znalosti výsledků současné vědy měly bezpochyby dopad.

Přidám ještě několik citátů, které se týkají pravdy a přesto, že je dělí různost kultur a skoro 2000 let, vyznívají ve stejném duchu:

„Errare humanum est, sed perseverare diabolicum. Mýlit se je lidské, ale setrvávat v omylu ďábelské.“

Lucius Annaeus Seneca (žil asi v letech 4 př.n.l. až 65), římský filozof

„Všechno záleží na tom, klademe-li pravdu na první místo, nebo na druhé.“

John Wycliffe (asi 1328-1384), anglický náboženský reformátor, kterým se inspiroval ve svém učení Jan Hus (3)

Uzavřel jsem před omylem dveře svojí duše. Pravda řekla: „Jakpak já teď dovnitř dostanu se?“

Rabíndranáth Thákur (1861-1841), bengálský spisovatel a filozof

Od doby, co si sám sebe pamatuji, jsem považoval snahu o poznávání pravdy za naprosto samozřejmou vlastnost všech lidí. Že je lidskou přirozeností chtít znát pravdu, ať už proto, aby lidé měli z čeho vycházet při svém rozhodování, nebo jen z pouhé zvědavosti či zvědavosti.

Jednou jsem v nějakém časopise viděl takový kreslený vtip. Jsou dva stánky vedle sebe. Na prvním je nápis UKLIDŇUJÍCÍ LŽI. Na druhém NEPŘÍJEMNÉ PRAVDY. Před tím prvním se vine jako had dlouhá řada lidí, u druhého je pusto a prázdno.

Život mě poučil, že potřeba pravdy není mezi lidmi vůbec tak samozřejmá, jak jsem se kdysi domníval. Můžou to ilustrovat následující historické výroky:

„I kdyby mi někdo dokázal, že Kristus není Pravda, zůstal bych raději s Kristem.“

F.M. Dostojevskij (4, str. 518)

„Lépe je mýliti se se stranou než mít pravdu proti straně.“

Heslo, sloužící k utužení jednoty komunistické strany (5).

V případě komunistů jsem bral toto jejich heslo jako ukázkou zdeformovaného myšlení, které si zaslouží posměch. Ukázalo se však, že tento způsob uvažování není zdaleka vlastní jen jim a že toto heslo dokonce ani sami nevymysleli, ale jen upravili.

Kdo se začal trápit pravdou, narazil u komunistů, stejně jako u církve.

Po těchto úvodních úvahách a východiscích se vydám k další části, a to jak dalece je možno brát informace z bible vážně.

Konec první části.

2. Jaký svět nám bible nabízí?

Bible a rozpory v ní

Kniha knih. Nejrozšířenější kniha světa. Tak se o bibli píše. „Bible je poselství Stvořitele a Pána pro jeho stvoření.“ Tak to uvádí Český studijní překlad bible z roku 2009 ve své předmluvě (odkaz 1b, str. 7). Takové tvrzení vyvolává očekávání bravurního, propracovaného textu, který bude fascinovat svou genialitou. Jak ale bible působí, pokud ji začneme pozorně procházet?

Už na první začtení je zřejmá řada vzájemně neslučitelných tvrzení. Smysl těchto rozporů není zřejmý a ani není v textu nijak zdůvodněný. Tak například:

Stvoření světa

Bible popisuje stvoření světa Bohem dvakrát, přičemž se průběhy stvoření od sebe liší. První je v biblické knize Genesis 1:1-2-3, druhý Genesis 2:4-2:25.

Podle prvního popisu tvořil Bůh po dnech, sedmého dne skončil. První lidi, Adama a Evu stvořil naráz. „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, stvořil ho k obrazu Božímu, stvořil je muže a ženu“ (1b, Genesis 1:27).

Druhý popis nezmiňuje dny tvoření a má příběh o tom, jak Bůh stvořil napřed Adama a po nějaké době stvořil z jeho žebra Evu.

V církevní tradici se pak o stvoření člověka ujalo jen druhé vyprávění a vyvozuje se z něj, že žena existuje kvůli muži. Tak, jak to interpretuje svatý Pavel. „Muž totiž není z ženy, nýbrž žena z muže. Vždyť nebyl stvořen muž kvůli ženě, ale žena kvůli muži.“ (1b, První list Korintským 11:8-9) Toto je mimochodem jedno z dlouhé řady míst v bibli, které může sloužit jako Bohem posvěcené podřízení žen mužům. Přitom ale sám Ježíš (podle evangelisty Matouše) odkazoval na verzi společného stvoření muže a ženy. „Nečetli jste, že ten, který stvořil člověka, od počátku učinil je jako muže a ženu?“ (1b, Evangelium podle Matouše 19:4)

Je proti nám, kdo není s námi?

Ježíš říká podle evangelistů následující: „Kdo není se mnou, je proti mně.“ (1b, Evangelium podle Matouše 12:30 a také Evangelium podle Lukáše 11:23)

Naproti tomu „Vždyť kdo není proti nám, je pro nás“ (Evangelium podle Marka 9:40) a „...neboť kdo není proti vám, je pro vás“ (1b, Evangelium podle Lukáše 9:50).

Zvěstování narození Ježíše.

Podle Matouše se anděl zjevil ve snu Josefovi (1b, Evangelium podle Matouše 1:20-21). Podle Lukáše přišel anděl osobně za Marií, aby jí řekl, že se jí narodí Ježíš (1b, Evangelium podle Lukáše 1:26-38). V Evangeliu podle Marka se o žádném zvěstování nepíše.

Viděl někdo někdy Boha nebo ne?

Podle jedněch tvrzení v bibli Boha nikdo nikdy neviděl. Tak to uvádí Evangelium podle Jana 1:18, První list Janův 4:14, První list Timoteovi 6:16.

Podle jiných míst v bibli (1b, Genesis 32:31, Exodus 24:10, Exodus 33:11, Jób 42:5) někteří lidé Boha viděli.

Kdo zabil Goliáše?

Podle První knihy Samuelovy David (1b, První Samuelova 17:1-51). Podle Druhé knihy Samuelovy Elchánan (1b, Druhá Samuelova 21:19).

Řekněme, že jsou to vzhledem k hlavnímu poselství bible drobnosti. Dejme tomu, ale nelze nevidět, že z mnohých takovýchto a jim podobných „drobností“ udělali křesťané závěry, které sami prohlásili za důležité a na kterých lpěli a lpí.

Kromě rozporů jsou v bibli i velmi podivná tvrzení.

Příklady:

Bůh, když mluví o sobě, někdy používá množné číslo, tedy jako kdyby mluvil za více bohů. „I řekl Bůh: Učiňme člověka k našemu obrazu...“ (1b, Genesis 1:26) „I řekl Hospodin Bůh: Hle, člověk je jako jeden z nás v tom, že zná dobré i zlé...“ (Genesis 3:22). V Asafově žalmu se píše: „Bůh povstane ve shromáždění bohů, mezi bohy vynese soud“ (1b, Žalm 82:1). Takové věty jsou v rozporu s monoteismem, tedy existencí pouze jednoho Boha.

Bůh zastavil pohyb Slunce a Měsíce na obloze (podle knihy Jozue 10:13). Bůh posouval Slunce na obloze od západu k východu. Tak se to uvádí ve Druhé knize Královské 20:9-11 a v Izajášovi 38:8.

V Evangeliu podle Jana Ježíš říká, že není sám, že je zároveň i tím, kdo ho poslal, tj. svým otcem. A protože svědectví dvou osob je pravé, je pravé i svědectví Ježíšovo (8:13-18).

A co si myslet o slovech, která podle bible říká Ježíš svým učedníkům: „Tato znamení budou doprovázet ty, kteří uvěří: V mém jménu budou vyhánět démony, budou mluvit novými jazyky, budou brát hady do rukou a vypijí-li něco smrtelného, nijak jim to neublíží...“ (1b, Evangelium podle Marka 16:17).

Ovšem už se našli tak hluboce věřící křesťané, kteří vzali toto biblické tvrzení vážně – a zemřeli (např. 6a, 6b).

Není snad toto tvrzení bible zjevná a život ohrožující dezinformace?

Co křesťanství vlastně přineslo nového?

Nicméně pojdme teď k tomu podstatnějšímu, tedy k tomu, co křesťanství vlastně přineslo nového.

Příslib lidské nesmrtnosti, jak prohlašuje Janovo evangelium? „Neboť tak Bůh miluje svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.“ (1b, Evangelium podle Jana 3:16)

Jenže víra v nesmrtnost existovala již dávno před křesťanstvím. Při snaze rekonstruovat původní náboženské představy našich pravěkých předků studiem historicky zaznamenaných lovců a sběračů se ukázalo, že 79 % z nich věří v posmrtný život. Z toho a mnoha dalších výzkumných dat se považuje za vysoce pravděpodobné, že víra v nesmrtnost byla přítomná už u pravěkých lidí (6c). Některé přírodní národy věří i ve vzkříšení zvířat a mají k tomu i svoje rituály, například rituál za vzkříšení duší ulovených velryb (10, str 139).

Víra v nesmrtnost existovala i mezi některými Židy (Skutky apoštolské 2:8), mezi Egypťany (např. odkaz 7, heslo Usir, str. 323-327) i mezi starověkými Řeky (8). Nebyla neznámá ani předkřesťanským Slovanům. Například slovo ráj jako pro místo blažených po smrti bylo používáno už v pohanských dobách (9).

Aby člověk mohl věřit, že je nesmrtelný a po smrti se může dostat do ráje (nebo jeho obdoby) nepotřeboval být křesťanem v minulosti a nemusí jim tedy samozřejmě být ani v současnosti.

Nesmrtelnost to nebyla. Co tedy? Vykoupení z hříchů?

Ježíš Kristus se za nás obětoval, aby nás vykoupil z hříchů, říkají křesťané. A v prvé řadě z tak zvaného prvotního neboli dědičného hříchu. Ten nás oddělil od Boha, jsou jím zatížena i novorozeňata a je příčinou lidské schopnosti páchat zlo. Podle svatého Pavla bylo smyslem Ježíšovy mise na zemi – jeho život, smrt na kříži a vzkříšení – právě vykoupení lidstva z prvotního hříchu.

A jak jsme k dědičnému hříchu přišli?

Podle bible stvořil Bůh první lidi, Adama a Evu a umístil je do zahrady. Přitom jim zakázal jíst ovoce z jednoho ze stromů v zahradě, ze stromu poznání dobrého i zlého (1b, Genesis 2:17). Had přemluvil Evu, aby nedbala božího zákazu a zakázané ovoce jedla: „Žena viděla, že je to strom dobrý k jídlu a lákavý pro oči, strom žádoucí pro získání moudrosti. Vzala z jeho ovoce a jedla. Dala také svému muži, který byl s ní, a jedl i on“ (1b, Genesis 3:6). Bůh, když to zjistil, se rozlobil a vyhnal Adama s Evou ze zahrady Eden, aby se člověk ještě navíc nenajedl i ze stromu života a nestal se nesmrtelným (1b, Genesis 3:22-24). „I řekl Hospodin Bůh: „Hle, člověk je jako jeden z nás v tom, že zná dobré i zlé. Ať teď nevztáhne ruku, aby vzal a jedl také ze stromu života a žil navěky!“ (1b, Genesis 3:22)

A tak tedy údajně vznikl prvotní hřích, který pak přešel na všechny lidi, potomky Adama a Evy.

Ovšem jak je to s realností příběhu o prvotním hříchu?

Aby prvotní hřích měl oporu v realitě, museli by být všichni lidé potomky dvou (a pouze těchto dvou) lidí, kteří spolu žili ve stejnou dobu a na stejném místě. Jaká je skutečnost?

Je zřejmé, že ten, kdo psal Genesis, neměl o skutečném původu lidí sebemenší představu. Pokud považujeme bibli za dílo lidí své doby, jejichž znalosti této době odpovídaly, je to pochopitelné. Považujeme-li ale bibli za dílo lidí, kterým vedl ruku vševědoucí Bůh, je to pochopitelné už méně.

I když ani dnes nevíme o původu člověka zdaleka vše, situaci, která by umožňovala spáchání prvotního hříchu, můžeme považovat za vyloučenou.

V souvislosti s rozvojem genetického testování a populační genetiky se objevily pojmy *mitochondriální Eva* a *Y-chromozomální Adam*. Toho se hned chytili obhájci pravdivosti biblických tvrzení s tím, že skutečně jsou všichni lidé potomky právě dvou jedinců, této jedné ženy a tohoto jednoho muže.

Ovšem to je nesprávný výklad. Mitochondriální DNA a DNA chromozomu Y tvoří jen velmi malou část celkové genetické informace člověka, které se navíc vyvíjejí a šíří jinak než většina genů. Když se zaměříme na tyto geny, dojdeme k těmto dvěma společným předkům. Ale když budeme sledovat i jiné geny, budeme docházet k jiným nejstarším společným předkům, kteří budou u různých genů různí (6d, str. 223).

Tak tedy: Všechny chromozomy Y současných mužů sice pocházejí z jednoho individua (podobně všechna mitochondriální DNA všech lidí pochází z jedné ženy), ale jiné části genomu pocházejí od mnoha různých jiných předků, žijících v rozpětí desítek tisíc až milionů let před současností. Naše genomy nesvědčí o existenci jednoho Adama a jedné Evy, ale o existenci stovek „Adamů“ a „Ev“, žijících v dobách pokrývajících miliony let (6e, str. 127).

Tím, že biblický popis prvotního hříchu je mimo realitu, se výklad smyslu Ježíšova utrpení a smrti na kříži stává nemožným.

Katolická církev si to uvědomuje, a proto píše ve svém katechismu: „Církev, jež má mysl Kristovu dobře ví, že napadá-li se zjevení o prvotním hříchu, útočí se tím i na Kristovo tajemství.“ (bod 389) A pokračuje (bod 390): „Vyprávění o pádu (Gn3) užívá obraznou řeč, potvrzuje však prvotní událost, skutečnost, která se udála na počátku dějin člověka.“ Takže řešení protimluvem: zároveň metafora a zároveň skutečnost. Ale žádná situace na „na počátku dějin člověka“ k takové „prvotní události“ nemohla vést a nelze najít žádný bod v čase ani místě, ve kterém by lidé mohli neposlechnout Boha a tím předat „hřích“ natrvalo všem svým potomkům.

Nehledě na to, že naši reální předkové, lovci a sběrači pravěku, žádnou takovou představu o Bohu, jak je popisován v bibli, neměli a mít nemohli. Nejvyšší Bůh je obdoba nejvyššího autoritářského vládce, krále, panovníka. A pokud lidé neměli žádného krále, nemohli mít ani představu o jeho nadpozemské analogii (6c).

Metaforický výklad prvotního hříchu, který se stal jenom „jako“ může nabádat i k analogii se zmrtvýchvstáním Ježíše Krista. Ten tedy mohl vstát z mrtvých taky jenom „jako“ a lidé tedy podle jeho vzoru také budou vzkříšeni jenom „jako“.

Kromě toho se výkladem „jenom jako“ zpochybňuje i tu část bible, kde evangelista Lukáš (1b, Evangelium podle Lukáše, 3:23-38) vyjmenovává předky sv. Josefa a končí u Adama a Boha, tedy bere existenci Adama jako reálnou.

Ale dejme tomu, že nebudeme brát v potaz objevy moderní vědy a vezmeme v úvahu jen to, co mohli lidé vědět už v dřívějších dobách. Kdybychom v myšlenkách připustili, že Adam s Evou skutečně žili spolu tak, jak popisuje bible.

V tom případě ale v biblickém příběhu následuje jedna nelogičnost za druhou. Proč Bůh měl zájem na tom, aby lidé nerozeznávali dobré a zlé? Pokud Eva s Adamem předtím, než jedli ze stromu poznání, dobré a zlé nerozeznávali, jak mohli vědět, že porušit zákaz je zlé? Bůh prvním lidem řekl, že v den, kdy pojedí ze stromu poznání, jistě zemřou (1b, Genesis 2:17). Ve skutečnosti ale ten den nezemřeli. Bůh jim tedy lhal?

Někdy se argumentuje tím, že Bůh dal lidem svobodnou vůli. Že toužil po vstupu do milujícího vztahu s těmi, které stvořil. A láska musí vzniknout svobodně. Ovšem jaký smysl má svobodná vůle, když se nesmí projevit činem? Uznat něčí svobodnou vůli znamená i schopnost unést to, že se ten někdo rozhodne jinak, než si přeji já.

Navíc sám pojem „svobodná vůle“ je pojmem dosti vratkým.

Spáchání „prvotního hříchu“ mohl Bůh prvním lidem taky prostě odpustit (a to, co se dozvěděli, když jedli ze stromu poznání, jim z paměti vymazat, když je všemocný a tolik mu na tom záleželo). Konec konců odpouštět byl i postoj Ježíše. „...Komu se málo odpouští, málo miluje“, říká Ježíš (1b, Evangelium podle Lukáše 8:47).

K tomu ještě ten paradox, že vševědoucí Bůh nevěděl, jak se bude jím stvořený člověk chovat. Došlo to tak daleko, že nakonec „Hospodin litoval, že na zemi učinil člověka a trápil se ve svém srdci. Hospodin řekl: Vyhladím z povrchu země člověka, kterého jsem stvořil, vyhladím člověka i zvěř, plazy i nebeské ptactvo, protože lituji, že jsem je učinil“ (1b, Genesis 5:6-7). Takže zkažená byla i zvířata, protože „všechno tvorstvo na zemi pokazilo svou cestu“ (1b, Genesis 6:12). Ale „Noe našel milost v Hospodinových očích“ (1b, Genesis 6:9) a tak dal Bůh instrukce jen jemu, jak pomocí lodi (archy) zachránit Noeho s jeho rodinou a některými zvířaty před potopou, kterou Bůh na zemi potom seslal. „Tak Bůh vyhladil vše živé z povrchu země od lidí až po zvěř, zůstal jenom Noe a to, co bylo s ním v arše“ (1b, Genesis 7:23).

Kromě toho všeho stojí za zamyšlení, že už před „pádem“ prvních lidí se proti Bohu postavila i část andělů, které stvořil před lidmi. I Satan je podle bible Boží syn. („Tu nastal den, kdy přišli Boží synové, aby se postavili před Hospodina; mezi nimi přišel také Satan“ – 1b, Jób 1:6).

Nabízí se přirozeně otázka: Jak to ten všemocný Bůh dělal, že se mu to vždycky pokazilo?

Nicméně bible, konkrétně svatý Pavel naznačuje, že Bůh přivedl Adama s Evou k prvotnímu hříchu úmyslně, aby je pak mohl prostřednictvím Ježíše zachraňovat. „Bůh totiž všechny uzavřel pod neposlušnost, aby se nade všemi slitoval“ (1b, List Římanům 11:32). Předtím Pavel ve svém dopise Římanům uvádí smysl Ježíšovy mise na zemi. „A tak tedy: jako skrze provinění jednoho člověka přišlo na všechny lidi odsouzení, tak i skrze spravedlivý čin jednoho člověka přišlo na všechny lidi ospravedlnění k životu“ (1b, List Římanům 5:18).

Tímto prvním „jedním člověkem“, skrze kterého přišlo na všechny lidi provinění myslí Adama s jeho prvotním hříchem a tím druhým „jedním člověkem“ myslí Ježíše Krista. Pozoruhodné je, že sv. Pavel zde vůbec nemluví o Evě a člověkem nazývá i Ježíše Krista, což je v rozporu s Ježíšovým statutem u katolické církve, pro kterou je Ježíš Kristus součástí trojjediné Nejsvětější trojice, která je totožná s Bohem (odkaz 12, článek 253-255).

A na jiném místě bible je z prvotního hříchu viněna jen Eva: „A nebyl sveden Adam; žena byla zcela svedena a upadla do přestoupení. Bude však zachráněna skrze rození...“ (1b, 1. List Timoteovi, 2:14-15).

A katolická církev to „řeší“ ve svém katechismu takto: „O dvou lidech prohlásil svatý apoštol, že dali počátek lidskému pokolení, totiž Adamovi a Kristovi“ (12, článek 359).

Pokud bychom přistoupili na interpretaci sv. Pavla, že totiž Bůh prvotní hřích zinscenoval (uzavřel pod neposlušnost, aby se mohl slitovat), pak by z toho vyplývalo, že Bůh se zachoval vůči Ježíši Kristu úmyslně neuvěřitelně krutě. Pokud bychom navíc brali Ježíše Krista jako totožného s Bohem, šlo by o jakýsi podivný druh sebepoškození nebo masochismu.

Ovšem interpretace Ježíšovy oběti jako vykoupení z prvotního hříchu se neobjevuje ani za Ježíšova života, ani bezprostředně po jeho ukřižování, ale až nějakých 20 let po Ježíšově smrti a jeho (údajném) vzkříšení. K ukřižování Ježíše došlo kolem roku 30 našeho letopočtu (1b, str. 1545, nebo 13, str. 359) a citovaný Pavlův dopis Římanům byl datován mezi lety 53-58 (1b str. 1546) nebo přesněji kolem roku 57 (13, str. 360).

A sám Ježíš, jak ukazuje řada pasáží z evangelií (a zpočátku i svatý Pavel, jak ukazují jeho dopisy), chápal svoje poslání úplně jinak. Ježíš hlásal bezprostřední konec tohoto světa a příchod božího království. Podstatou Ježíšových vystoupení je, že na ničem už nezáleží: na práci, na majetku, na domově, na rodině; jediné, na čem záleží je spasit se. Všechno nechat, obrátit se k Bohu a činit pokání. Přitom se nedovolává knihy Genesis a prvotního hříchu, ale snu z biblické knihy Daniel o příchodu Syna člověka: „V těch nočních viděních jsem přihlížel a

hle – s oblaky nebes přicházel synu člověka podoben, přiblížil se k Věkovitému a před něj směl předstoupit. Byla mu dána vláda a čest i království a všichni lidé, národy a jazyka jej budou uctívat. Jeho vláda je vládou věčnou, nepomíjivou, také jeho království, jež nebude zničeno“ (1b, Daniel 7:13-14).

Co tedy Ježíš o bezprostředním konci tohoto světa a příchodu božího království podle bible říká?

Po Janově uvěznění přišel Ježíš do Galileje a hlásal evangelium Boží. A říkal: „Naplnil se čas a přiblížilo se Boží království; čiňte pokání a věřte evangeliu“ (1b, Evangelium podle Marka 1:14-15).

„A říkal jim /Ježíš svým učedníkům/: Amen, pravím vám, že jsou někteří z těch, kdo zde stojí, kteří určitě neokusí smrti, dokud neuvidí Boží království, příšlé v moci“ (1b, Evangelium podle Marka 9:1).

„Ale v oněch dnech, po onom soužení, se zatmí slunce a měsíc nebude vydávat svou zář. Hvězdy budou padat z nebe a mocnosti, které jsou v nebesích, se zatřesou. A potom uvidí Syna člověka přicházejícího v oblacích s velikou mocí a slávou.... Amen, pravím vám, že určitě nepomine toto pokolení, dokud se toto všechno nestane“ (1b, Evangelium podle Marka 13:24-26 a 30).

„Když vás budou pronásledovat v jednom městě, utečte do jiného; neboť amen, pravím vám, jistě nebudete hotovi s izraelskými městy, než přijde Syn člověka“ (1b, Evangelium podle Matouše 10:23).

„Potom se ukáže znamení Syna člověka na nebi, a tehdy se budou bít v prsa všechny kmeny země. A uvidí Syna člověka přicházejícího na nebeských oblacích s velikou mocí a slávou. ...Amen, pravím vám, že určitě nepomine toto pokolení, dokud se toto všechno nestane“ (1b, Evangelium podle Matouše 24:30 a 34).

„Neboť kdo by se styděl za má slova, za toho se bude stydět Syn člověka, když přijde v slávě své i Otcově a svatých andělů. Vpravdě vám pravím: Jsou tu někteří z těch, kdo tu stojí, kteří určitě neokusí smrti, dokud nespatří Boží království“ (1b, Evangelium podle Lukáše 9:26-27).

Potom byl Ježíš ukřižován, ale Ježíšem hlásaný příchod Božího království nenastával.

Teprve když umíral na kříži, si Ježíš uvědomil, že žil představou, která se nenaplnila. A že většinu svého života zasvětil hlásání předpovědi, která nevyšla. A tehdy, umírající v bolestech na kříži volá větu, která ukazuje pocit, který zůstane, když se představy rozplynou při srážce s realitou:

„O deváté hodině Ježíš zvolal silným hlasem: „Eloi, Eloi, lema sabachthani?“ což v překladu znamená: Můj Bože, můj Bože, proč jsi mě opustil?“ (1b, Evangelium podle Marka 15:34, totéž i Evangelium podle Matouše 27:46)

A co bylo dál?

Ježíš byl po smrti a Boží království nepřicházelo, ovšem touha po něm mezi Ježíšovými přívrženci zůstávala. Víme, že mezi jeho přívrženci vzniklo přesvědčení, že se Ježíš znovu vrátí, aby Boží království nastolil. Vznikly legendy o prázdném hrobě a o setkání Ježíšových učedníků s ním. Tyto legendy každé evangelium popisuje jinak, což zesiluje domněnku, že jde o popis představ a ne reálných událostí. (Seriózní česká odborná literatura na toto téma je např. odkaz 14a.)

I svatý Pavel zpočátku ještě věřil, že se příchodu Božího království dožije, jak o tom píše ve svých dopisech.

„Hle, říkám vám tajemství: Ne všichni zemřeme, ale všichni budeme proměněni, naráz, v okamžiku, při zvuku poslední polnice. Zazní polnice, a mrtví vstanou jako neporušitelní a my budeme proměněni. Neboť toto porušitelné tělo musí obléci neporušitelnost a toto smrtelné musí obléci nesmrtelnost“ (1b, První list Korintským 15:51-53).

Nebo také: „Neboť toto vám říkáme slovem Pánovým: My živí, kteří jsme tu ponecháni do příchodu Pána, jistě nepředejdeme ty, kteří zesnuli, protože za zvuku příkazujícího zvolání, hlasu archanděla a Boží polnice sám Pán sestoupí z nebe a mrtví v Kristu vstanou nejdříve. Potom my živí, kteří tu budeme ponecháni, budeme spolu s nimi uchváčeni v oblacích do vzduchu k setkání s Pánem. A tak už navždy budeme s Pánem. Proto se těmito slovy navzájem povzbuzujte“ (1b, První list Tesalonickým 4:15-18).

Dnes ovšem víme, že se Ježíš nevrátil a Boží království nenastolil, a to ani za Pavlova života, ani nikdy jindy. Křesťané na tento „druhý příchod Krista“ (zvaný parusie) čekají marně dodnes.

Co zbývá, je víra, která nemusí nic dokazovat. Paradoxní. V době, kdy jsou lidé vyzýváni k tomu, aby nevěřili všemu, co si přečtou a snažili se nad tím napřed přemýšlet, křesťané zároveň prohlašují přijímání neprůkazných nebo dokonce prokazatelně nepravdivých tvrzení za ctnost.

To je ten základní problém škodlivosti víry. Pod vlivem víry (a je jedno v co), která se programově vzdává korekce pomocí reality, pak může člověk dělat i špatné nebo ty nejhorší věci, a přitom být přesvědčený o tom, že koná dobro. Upřímná víra tak může i dobrého člověka dovést ke špatným činům.

Konec druhé části.

3. Křesťanství a jeho desatero jako maják mravnosti?

Snad do žádné jiné oblasti lidského života se křesťanství nesnaží mluvit tolik, jako do morálky a vystupuje často tak, jako kdyby bez něj ani žádná skutečná morálka nemohla existovat.

Jaký je to ovšem paradox. Křesťané nejsou schopni prokázat dokonce ani pouhou existenci Boha, a přitom tvrdí, že vědí, co po nás chce a jak nás bude za plnění svých příkazů odměňovat a za neplnění trestat.

V jádru dobrý člověk si má tendenci vybírat to dobré, špatný to špatné. A oba pro svoje jednání najdou v bibli oporu. To, co může sloužit jako ospravedlnění zlého jednání v bibli přítomno je, a ne zrovna v malém množství.

Všeobecně se tvrdí, že biblický Bůh je dobrý, a v bibli je to tak i mnohokrát konstatováno.

Jenže i podle bible je Bůh odpovědný za páchání krutostí a v bibli se ke konání zla sám hlásí.

Zde je pár takových příkladů:

„Formuji světlo a tvořím tmu, činím pokoj a tvořím zlé; já, Hospodin, činím toto všechno“ (1b, Izajáš 45:7).

„...Zdalipak nastane zlo ve městě, aniž by jednal Hospodin?“ (1b, Ámos, 3:6)

„...Či kdo učiní němého nebo hluchého, vidícího, nebo slepého? Zdali ne já, Hospodin?“ (1b, Exodus 4:11)

Když Bůh zjistil, že někteří uctívají zlaté tele, nařizuje toto: „Toto praví Hospodin, Bůh Izraele: Připašte si každý meč k boku, projděte tábor sem a tam od brány k bráně a zabíjejte každý svého bratra, každý svého přítele, každý svého příbuzného“ (1b, Exodus 32:27).

A na jiném místě zase přikazuje Bůh toto: „Toto praví Hospodin zástupů: ...Nyní jdi, pobij Amálekovce a zasvěťte zkáze všechno, co jim patří. Neměj s nimi soucit, ale usmrť muže i ženy, děti i kojence, býky i ovce, velbloudy i osly“ (1b, První Samuelova 15:2-3).

Bůh opakovaně podněcuje a schvaluje dobývání území, rabování a vyvražďování celých národů, tedy genocidu (1b: Numeri 31, Deuteronomium 20, Jozue 10).

V knize Jób se popisuje, že se Bůh vsadil se Satanem, že veskrze dobrý a zbožný člověk Jób nebude zlořečit Bohu, i když Bůh Satanovi umožní, aby Jóbovi i jeho blízkým prováděl ty nejhorší krutosti. Například povraždit všechny jeho dcery i syny (Jób 1:18-19), způsobit mu vředy od hlavy k patě (1b, Jób 2:7), povraždit všechny jeho služebníky a pozabíjet všechny jeho dobytek (1b, Jób 1:14-17). A když se Jób ozve, Bůh mu odpoví (mimo jiné): „Smí snad nějaký kritik vést spor s všemohoucím?“ (1b, Jób 40:2). A dále Jóba poučuje, že jej nesmí kritizovat, protože nemá takovou moc jako Bůh (1b, Jób 40:9). Jób nakonec uzná svoji bezmocnost vůči Bohu („Proto odvolávám, lituji toho v prachu a popelu“ – 1b, Jób 42:6). Bůh

ho za to, že Jób uznal boží nadřazenost, nakonec odměnil. Jeho zabitým dětem a služebníkům už ale život už nevrátil.

Kniha Numeri zase uvádí příběh o tom, jak jeden muž sbíral v sobotu dříví a tím porušil přikázání, že se ve sváteční den nesmí pracovat. Bůh nařídil, že ho mají za tento přestupek ukamenovat. A tak ho ukamenovali (1b, Numeri 15:32-36).

Druhá kniha Samuelova píše o Davidově hříchu, který spočíval v tom, že si David dal přivést k sobě vdanou ženu, která se mu zalíbila, zplodil s ní syna a vzal si ji za ženu. A jejího muže poslal do bitvy, aby tam zahynul. A jaký trest nařídil Bůh? Veřejné znásilnění Davidových manželek a smrt onoho novorozeného syna (1b, Druhá Samuelova 11-12). Musím říct, že i pro mě byl tento text otřes. Za přestoupení muže je potrestáno smrtí novorozeně, které za nic nemůže. Když se někdy ve zprávách objeví, že v muslimské zemi znásilní ženu jako trest za přestupek jejího mužského příbuzného, měl jsem za to, že je to projev té nejodpudivější misogynie, pohrdání ženami. A zatím je to v bibli, kde toto přikazuje „dobrý“ Bůh.

Pokud někdo zná bibli a říká, že bůh je dobrý, co si o tom myslet? Co si takový člověk představuje pod pojmem dobro?

I Ježíšovi jsou v bibli připisovány některé v tomto smyslu problematické výroky:

„Přichází-li někdo ke mně a nemá v nenávisti svého otce a matku, manželku a děti, bratry a sestry, ano, i vlastní duši, nemůže být mým učedníkem“ (1b, Lukáš 14:16).

V Matoušově evangeliu (1b, Matouš 15:22) přirovnává Ježíš ženu a její nemocnou dceru ke psům a zdráhá se jim pomoci, protože nejsou „z domu Izraele“.

Možné vysvětlení nabízí studie (odkaz 15). Ta ukázala, že to, co věřící sami považují za správné, ztotožňují s tím, co považuje za správné Bůh. To může sloužit i jako ilustrace výše uvedeného názoru, že dobrý člověk si vybírá z bible ty pasáže, které ho podpoří v činění dobra a zlý ty pasáže, které ho vyviňují z páchání zla. Jako morální kompas ale bible nefunguje, protože na rozdíl od skutečného kompasu, který ukazuje jedním směrem všem lidem zároveň, bible ukazuje věřícímu právě tím směrem, kterým si sám přeje.

A tak když se věřící zodpovídá Bohu, zodpovídá se pouhé své představě, kterou si o Bohu vytvořil.

A tak třeba, i když podle bible Bůh zakazuje tetování (1b, Leviticus 19:28), homosexualitu (1b: Leviticus 20:13, List Římanům 1:27, První list Korintským 6:9) a sv. Pavel tvrdí, že opilci nebudou mít účast na Božím království (1b, První list Korintským 6:10), tak se za křesťany dnes veřejně prohlašují potetovaní, homosexuálové i opilci. Proti ničemu jinému Ježíš tak často nemluví, jako proti boháčům a hromadění majetku. A přesto se k němu hlásí i ti největší boháči a hromaditelé majetku.

A to nemluvím o vysloveně kriminálních činech, kterých se dopouštějí nejen obyčejní křesťané, ale i kněží, viz skandály ohledně zneužívání dětí. Za všechny titulek a podtitul článku z Hospodářských novin: „Iry šokovala zpráva o zneužívání dětí. V katolických školách kněží bili, ponižovali a znásilňovali děti“ (odkaz 16). Jako perličku lze uvést informaci z knihy „Filozofická gymnastika (16a, str. 136): „Mimochodem, statistiky amerického obyvatelstva ukazují, že u těch, kdo věří v Boha, je čtyřicetkrát vyšší pravděpodobnost, že skončí ve vězení než u ateistů.“ Můj komentář k tomu obrovskému rozdílu je ten, že zatímco v USA, kde věří v Boha kde kdo, jsou nevěřící mnohem více zastoupení mezi skutečnou intelektuální elitou. V Evropě, a tím spíše u nás, by tak velký nepoměr nebyl.

I u nás není situace s mravností křesťanů zásadně jiná. V jednom případě měl například katolický kněz homosexuálního milence, kterého nakazil HIV a opakovaně ho bil (16b). V jiném případě zase kněz a pedagog náboženství na církevní základní škole zneužil desetiletou dívku ve zpovědnici kostela (16c). Atmosféru panující mezi věřícími dokresluje, že mnoho z nich obrátilo svůj hněv proti rodině dívky za to, že zneužití nahlásila a „uškodila“ tak „hodnému“ člověku, kterého „všichni měli rádi“ (16d). O jiném případě sexuálního zneužití vypovídá krátkometrážní film „Zpověď“ režisérky Rebeky Bizubové.

Co tedy vlastně přihlášení se ke křesťanství o mravnosti člověka vypovídá, pokud se (kromě výše uvedených případů) ke křesťanství přihlásili nebo hlásí lidé jako Vladimir Vladimirovič Putin se svým autoritářským režimem a válkou proti Ukrajině, Adolf Hitler, který tvrdil, že věří, že jedná v duchu všemohoucího stvořitele (a součástí výstroje armády nacistického Německa byly přezky s nápisem Gott mit uns – Bůh s námi), Donald Trump se svojí extrémní sebestředností a rozmařilým životním stylem a na druhé straně jejich svým způsobem protiklad, LGBTQ+ křesťané z českého spolku LOGOS ČR (<https://www.logoscr.cz>), kteří se (mimo jiné) podílejí na organizování festivalu Prague Pride?

A ještě ke slavnému desateru božích přikázání.

Je s podivem, že křesťané nepřebírali morálku od Ježíše, ale za svoji normu vzali předježíšovské desatero. Vysvětlují si to tak, že Ježíšova morálka je morálka konce světa a nástupu Božího království. Ježíšovy apely na to, aby člověk rozdal veškerý majetek, nebránil se násilí, nestaral se o to, co bude jíst a co si bude oblékat, jsou srozumitelné v kontextu očekávání konce světa, kdy už nic, kromě víry a pokání pro záchranu vlastní duše nemá cenu. Ale pro společnost, která má dlouhodobě fungovat, je přijetí takových morálních norem nemožné. Člověk potřebuje jíst, mít střechu nad hlavou, musí se bránit násilníkům. Proto křesťané přijali desatero, což bylo podpořeno i tím, že se na ně i Ježíš odvolával.

Desatero je ale u křesťanů modifikované oproti původním zněním v bibli (je tam dvakrát: Exodus 20:2-7 a Deuteronomium 5:6-21). Navíc není pro všechny církve totožné. Například se už neuvádí (oproti znění z bible), že ve svátek nemají pracovat ani otroci a otrokyně (to tam skutečně je, protože v biblických dobách bylo otrokářství normou a ani Ježíš proti němu nijak nevystupoval) nebo že Bůh trestá vinu otců na synech. Dále například katolická církev

vypouští zákaz zobrazování čehokoli, co je na nebi, na zemi, ve vodě, nebo v podzemí (aby se mohly kostely naplnit obrazy a sochami, kterým by se mohli věřící klanět).

První tři přikázání se lidské morálky fakticky netýkají. Že se musí věřit v právě toho jednoho Boha (1.), že se nesmí brát jméno boží nadarmo (2.) a že se má světit sváteční den (3.). V kolik bohů nebo bohyň člověk věří nebo nevěří, nevypovídá nic o tom, jestli to je nebo není slušný člověk. Stejně pokud někdo bere boží jméno nadarmo, tak tím také nikomu neublíží. Pokud někdo pracuje ve svátek a nic nesvětí, také tím nikomu neškodí, a pro chod společnosti je práce i o svátcích navíc naprosto nezbytná.

Další už se morálky týkají: že má člověk ctít matku a otce (4.), že nemá vraždit, v katolické verzi zabíjet (5.), že nemá cizoložit, v katolické verzi smilnit (6.), že nemá krást (7.), že nemá falešně svědčit (8.), že nebude dychtit po ženě svého bližního, v katolické verzi že nepožádá manželky bližního svého (9.) a že nebude dychtit po ničem, co patří bližnímu, v katolické verzi že nepožádá statku bližního svého (10.).

Příznačné, že 9. je psáno jen z pohledu muže, jako by žena byla jen objektem, nikoli subjektem, což je ale pro uvažování biblické doby charakteristické.

Křesťané se často tváří, jako by s desaterem vznikla morálka, ale i „pohané“ nebo neevropské kultury propagovali morální zásady.

Řecký filosof, atomista Demokritos (asi 460-370 před naším letopočtem): „Je lepší trpět křivdu než ji působit“ (16e, str. 33). „Dobrý člověk nejen, že nejedná špatně, ale ani tak jednat nechce“ (16e, str. 32). „Štěstí nespočívá v majetku, ale přebývá v duši“ (16f, str.106).

Římský filosof a právník Marcus Tullius Cicero (106-43 př.n.l.): „Salus populi suprema lex.“ Dobro lidu (budiž) nejvyšším zákonem (4, str. 191).

Čínský filosof Lao-č (asi 570-490 př.n.l.): „...moudrý vždy dobrotivě pomáhá lidem - a nikoho nezavrhne. Vždy dobrotivě pomáhá tvorům - a nikoho neodmítá“ (16c, str. 89). „K dobrému jsem dobrý, k nedobrému jsem také dobrý; tak prosazuji dobro“ (16g, str. 134).

Ale zpět k desateru.

Jak dalece je desatero a jeho znalost důležité pro morální chování člověka?

Tak předně: Jak už jsem napsal výše, víme o mnoha křesťánech, kteří se dopouštěli těch nejodpornějších zločinů a přesto jim v tom znalost desatera a jeho závaznost pro ně nezabránila.

A kromě toho: Je něco dobré proto, že to Bůh za dobré prohlásil, nebo to Bůh prohlásil za dobré, protože to dobré je? (17, str. 179) Copak je to, co je dobro a co a zlo jen otázkou svévolného božského rozhodnutí? S tím úzce souvisí to, že pro křesťana jsou morální zásady něčím vnějším, přikázaným shora a dodržovaným ze strachu z trestu nebo očekáváním odměny. Takové chování je ale zjevně zlé a fakticky tak degraduje každý morální čin. Je

velký rozdíl mezi tím, když se někdo zachová mravně z vlastního přesvědčení, nebo proto, aby se někomu zavděčil a očekával za to pro sebe výhody.

I svatý Pavel svoji zbožnost projevuje kvůli očekávání odměny: „Mám totiž za to, že utrpení nynějšího času se nedají srovnat s budoucí slávou, která na nás má být zjevena“ (1b, List Římanům 8:18).

Dále vzniká dojem, jako by se naše představy o tom, co je dobré a co špatné měly odvíjet od toho, že si přečteme nějaký seznam. Mají snad zastánci důležitosti desatera pocit, že by vraždili, kradli, nenáviděli rodiče, kdyby o desateru nevěděli?

A hlavně, přikázání desatera nejsou ve skutečnosti použitelná všeobecně. Obdoby okřídleného a pravdivého výroku, že „vražda na tyranu není zločinem“, existují i pro další přikázání. Bylo hříchem falešně svědčit při výslechu na Gestapu nebo StB? Má zneužívané dítě ctít své zneužívající rodiče? Pokud někdo sebere týrané zvíře bezcitému majiteli, je to hřích? Když někdo odvede ženu od násilnického manžela, je to hřích?

Dokladem relativnosti křesťanské morálky je také třeba to, že dřívější křesťané považovali za normu takové věci jako je otrokářství nebo mučení, o vyvražďování odpůrců víry ani nemluvě. Dnes už se takových věcí (většinou) nezastávají.

Velký výzkum v USA a Švédsku ukázal, že předpoklad, že věřící jsou morálnější než nevěřící, se neprokázal. Nevěřící ale prokazovali lepší analytické myšlení a vyšší empatii (18).

Další studie (19) prováděná v šesti zemích, křesťanských i muslimských zjistila, že ačkoli podle názoru svých rodičů děti z nábožensky založených rodin byly empatičtější a citlivější k potřebám ostatních, ve skutečnosti tomu bylo naopak. Děti s náboženskou výchovou byly méně altruistické než děti z nevěřících rodin, a tato vlastnost se s délkou náboženské výchovy zvyrazňovala. Přitom se míra altruismu u křesťanských a muslimských dětí prakticky nelišila. Studie ukazuje, že křesťanská a muslimská výchova v dětech potlačuje přirozenou lidskou empatii.

Vysvětlení tohoto zdánlivého paradoxu by mohlo být naznačeno v knize „Mozek a důvěra“ (17, str. 183). Že totiž stav, kdy jedinec považuje své vlastní náboženství za to jediné správné, podněcuje morální aroganci a arogance je právě to, co snižuje empatii.

Mám za to, že pocit morální nadřazenosti stojí u některých (mnoha?) lidí za tím, proč se ke křesťanství hlásí.

Za modelovou ukázkou pocitu morální nadřazenosti považuji vyjádření Marka Orko Váchy v rozhovoru „Zeptejte se svého kněze 10: Rozhovor s Markem Orko Váchou“ (odkaz 19a). Je tam dotázán na to, jestli nepociťuje střet zájmů, když jako kněz je přednostou ústavu etiky (šlo o Ústav etiky a humanitních studií 3. LF UK, jehož přednostou v době rozhovoru byl). Marek Orko Vácha na to odpovídá: „Zkuste se zeptat, jaký typ člověka by tedy měl etiku učit. Kdyby to byl nějaký z našich, řekněme, ateistických čtenářů, mohl bych se jej/jí zeptat – copak

nevidíte střet zájmů ve vašem ateismu a výuce etiky? Jinými slovy, opravdu zastáváte názor, že by etiku měl vyučovat nějaký kus rosolu?“

Takže pro pana kněze a „etika“ Váchu je ateista „kus rosolu“.

V rozhovoru je ještě jedna věta, kterou bych chtěl ocitovat, protože je velice ilustrativní:

„Naprosto věřím v neposvrtné početí Panny Marie, ale nijak o tom nepřemýšlím, dnešní doba má jiné výzvy.“

Ano, jednou z podmínek udržení si jakékoli víry je vyhýbat se pod nejrůznějšími záminkami přemýšlení o čemkoli co by tuto víru mohlo zpochybnit.

Ještě bych chtěl zmínit poslední dvě věci, které jsou pro bibli typické.

První je absence humoru. Vše se bere nesmírně vážně.

„O zábavě jsem řekl: Jsi šílená, o radovánkách: Co to provádíte?“ (1b Kazatel 2:2)

„Je lepší mrzutost než smích, protože zatímco tvář je zachmuřená, srdci se vede dobře“ (1b, Kazatel 7:3).

Druhá je negativní vztah k sexualitě. Myslím, že s ní souvisí tvrzení psychologa Carla Gustava Junga: *„Pruderie je vždycky zástěrkou brutality“* (20, str. 12). Je skutečně typické, že brutální režimy se zároveň vyznačují i pruderií.

Brutality je v bibli víc než dost. A postoj k sexualitě? Fetišem je tzv. sexuální čistota. Pokud si muž stěžuje, že novomanželka nebyla panna a rodiče dívky neposkytnou důkaz panenství, má být ona dívka ukamenována (1b, Deuteronomium 22:13-20).

Svatý Pavel je přímo posedlý sexualitou, tedy bojem proti ní a vůbec hříšností lidského těla.

„Podle vnitřního člověka radostně souhlasím se zákonem Božím. Vidím však jiný zákon ve svých údech, který bojuje proti zákonu mé mysli a činí mě zajatcem zákona hříchu, jenž je v mých údech“ (1b, List Římanům 7:22-23). Nyní tedy není žádného odsouzení pro ty, kteří jsou v Kristu Ježíši a nechodí podle těla, ale podle Ducha (1b, List Římanům 8:1). Myšlení těla znamená smrt, myšlení Ducha život a pokoj. Myšlení těla je totiž v nepřátelství vůči Bohu, neboť se nepodřizuje Božímu zákonu, ba ani nemůže. Ti, kteří jsou v těle, se Bohu líbit nemohou“ (1b, List Římanům 8:6-8).

Mimochodem, tvrzení, že „není žádného odsouzení pro ty, kteří jsou v Ježíši Kristu“ se stalo obhajobou zločinů, páchaných při šíření křesťanství na nevěřících i hereticích.

Svatý Pavel dále píše: *„Pro člověka je dobré, aby se nedotýkal ženy“ (1b, První list Korintským 7:1). A dále „Já tedy běžím ne jako bez cíle, zápasím pěstmi, ne jako bych tloukl do vzduchu, ale zasazuji dobře mířené rány svému tělu a podrobuji je, abych se snad – jiným hlásaje – sám nestal tím, kdo se neosvědčil“ (1b, První list Korintským 9:26-27).*

Tady se stal zase Pavlův text jedním z podkladů pro flagelanty (sebemrškače) a jim podobné, kteří na základě toho věřili, že tím, že si budou působit tělesné utrpení, se zalíbí Bohu a dosáhnou spásy.

Sv. Pavel také píše (1b, První list Korintským 5:1 a 5:4-5): „Skutečně je slyšet o smilstvu mezi vámi...že totiž má někdo ženu svého otce...ve jménu našeho Pána Ježíše Krista – až se shromáždíte vy a můj duch spolu s mocí našeho Pána Ježíše – vydejte takového člověka Satanu k záhubě těla, aby duch byl zachráněn v den Pána Ježíše.“

Pruderie a brutalita zde vystupují jako ukázková dvojčata.

Takový požadavek byl základem pro to, aby křesťané vraždili lidi pro jejich vlastní spásu, i když oni sami o takovou „záchranu“ jistě nestáli.

Výstižný je tak název publikace „Odsouzení ke spáse“, kterou vydalo město Šumperk k výročí začátku čarodějnických procesů na Jesenicku (viz článek „Strašné mučení a stovky obětí. Výročí procesu s první "čarodějnici" na Jesenicku“, odkaz 20a).

Jan píše ve své Apokalypse, která je také součástí bible: „A uviděl jsem, hle, Beránek stál na hoře Sión a s nimi sto čtyřicet čtyři tisíce těch, kdo mají na svých čelech napsáno jeho jméno i jméno jeho Otce...To jsou ti, kteří se neposkvrnili se ženami, jsou to panici. To jsou ti, kteří následují Beránka, kamkoli jde. Ti byli vykoupeni z lidí jako prvotiny Bohu a Beránkovi. V jejich ústech nebyla nalezena lež, jsou bez úhony“ (1b, Zjevení Janovo 14:1...14:4-5). A Ježíš říká: „Jsou totiž eunuchové, kteří se už takto narodili z matčina lůna, a jsou eunuchové, které učinili eunuchy jiné lidé; a jsou eunuchové, kteří se sami stali eunuchy pro království Nebes“ (1b, Evangelium podle Matouše 19:12).

Posedlost tak zvanou čistotou jde u katolíků tak daleko, že tvrdí, že Marie, Ježíšova matka, zůstala pannou po celý život, a to i po Ježíšově porodu (12, článek 510). Nebo že „Smilstvo je tělesné spojení svobodného muže se svobodnou ženou, kteří neuzavřeli manželství. Závažně odporuje důstojnosti osob a lidské pohlavnosti...“ (12, článek 2353).

Nedivím se, že výchova v tomto duchu, který je fakticky naprosto nelidský, působí traumata, a to i celoživotní. (Viz například článek Christian Shame and Religious Trauma, odkaz 20b.)

Nabízí se samozřejmě otázka: Když je tělesnost takový problém, a Bohu (údajně) tak vadí, proč nás lidi tedy nestvořil jako duchovní bytosti bez těla? Tím spíš, když i on sám je (podle bible) duch?

Člověka může napadnout ještě další otázka. Není to tak, že v dobách, kdy bible vznikala, byl svět takový, že se prostě v každém díle té doby zabývajícím se morálkou musela nějaká brutalita objevit, protože taková byla tehdy doba? Odpověď je, že ne. Takový čínský TAO TE ŤING (16) je z doby ještě před Kristem a přitom je to nepoměrně kultivovanější text, než jsou texty bible.

Tak tedy závěrem této části o morálce. Pokud chce člověk sledovat ideál mravnosti, pak by tím měla být snaha o porozumění druhým, citlivost, empatie, schopnost orientovat se v situaci a chápání následků svých činů. Pěstovat altruismus, ale zároveň zvažovat, kolik altruismu si člověk v dané situaci může dovolit. Klade to na člověka mnohem větší psychické a intelektuální nároky než použití nějakého citátu z bible nebo katechismu s tím, že pak už není třeba se trápit následky, protože „přece jedním podle Boží vůle“ a za případné zlo tím způsobené už neodpovídám.

Konec třetí části

4. Proč křesťanství zvítězilo a stalo se dominantním náboženstvím Evropy

Začnu osobní vzpomínkou. Už od dětství znám Hostýn s kostelem a obrázky, jak Panna Marie posílá blesky na prchající Tatary. Hostýnský zázrak. Líbilo se mi to. Jak celá pověst, tak její grafická ztvárnění v kostele vyvedená. Dávalo mi to jako dítěti příjemný pocit něčeho mezi nebem a zemí, co zasáhne pro vítězství dobra.

To už je dlouho. Před ne zas tak dávnou dobou, konkrétně 5.8.2017 po 21. h jsem na ČT24 v podstatě náhodou zhlédl pořad z cyklu Historie.cz, který se jmenoval „Mongolové na Moravě“. Mluvili historici, kteří sotva měli zájem na diskreditaci křesťanství. A tam padlo, že pověst o vítězství nad Mongoly na Moravě, ke kterému mělo dojít v roce 1241, je smyšlená. Roku 1241 žádná bitva neproběhla. Proběhla roku 1242, a tu Moravané prohráli. A pak tam rozebírali původ legendy.

Zaujalo mě to a navštívil jsem webové stránky Matice svatohostýnské, z. s. a Římskokatolické duchovní správy Svatý Hostýn (<https://hostyn.cz/index.php>).

A tam se c v článku nazvaném „Jak to mohlo být v roce 1241“, (<https://hostyn.cz/clanek.php?id=3596&sbm=383>) pod menu „Duchovní správa – Historie Svatého Hostýna – Tatarský vpád“ píše, jako by tato legenda byla pravdivá, a kritizuje se tam popírání zázračné porážky Tatarů na Moravě z roku 1241 s tím, že „hlavně novináři se snažili zlehčit a znevážit Svatý Hostýn“ (stránka navštívena 29.5.2026).

A jiný příklad. Historik Dušan Třeštík píše (21, str. 206): „*Je mnoho svatých, kteří nikdy nežili...*“

Z toho (a dalších mnoha obdobných příkladů, které se dají nalézt) je vidět, že křesťané nakládali a nadále nakládají s historickými fakty (decentně řečeno) velmi volně, ovšem zásadně tak, aby mluvila v jejich prospěch.

Vzpírá se to sice zásadám historické poctivosti, ale takový přístup byl dokonce veřejně proklamován už „otcem církevní historie“ Eusebiem Caesarejským (narozen kolem roku 264, zemřel 340). Ve svém díle „Církevní dějiny“ píše, že úkolem historika není zaznamenávat všechno, ale jen ty věci, jejichž čtení bude křesťanům ku prospěchu (a ostatní tedy zamlčet) (21a).

A napadá mě další osobní vzpomínka, která se váže ke stavu věřit versus vědět. Za mého dětství a mládí k nám občas jezdila na návštěvu mamínčina spolužačka ze střední školy, která se vyznačovala tím, že byla silně věřící katolička. Občas jsem s ní debatoval o víře a četl knížky o křesťanství, které mi půjčovala. Jednou přinesla strojově opsaný text s názvem „Protokoly sionských mudrců“, že si to musím přečíst, abych si rozšířil obzory. Vzpomínám si, že jsem byl už po přečtení prvních stránek přesvědčen o tom, že to nemůže být autentický text, že za tím musí být nějaká špinavost. A tak jsem se rozhodl pátrat po tom, jak to je. Tehdy to bylo obtížnější, protože nebyl internet, ale byly knihovny, takže se pátrat dalo.

Nakonec jsem došel k závěru, že to je podvrh tajné služby carského Ruska, který měl sloužit jako zdůvodnění perzekucí Židů. Ta paní si to ovšem vymluvit nenechala. Nebyla přítom ani zlá, ani hloupá, byla prostě věřící.

Já jsem ovšem už tehdy dával přednost tomu být vědoucí. Toto tehdejší pátrání bylo vlastně obdobou toho pátrání, které mě vedlo k napsání tohoto článku. Tak, jako jsem při čtení „Protokolů“ v určitém bodě došel k názoru, že nejspíš nejsou tím, za co se vydávají, a začal pátrat po faktech, tak jsem i v okamžiku, kdy jsem došel k názoru, že křesťanství a jeho texty nejsou tím, za co se vydávají, začal hledat další informace, abych nebyl svojí zaslepující vírou obdobou té zmiňované paní.

Nevěřím totiž, že by život založený na víře ve fikce mohl mít v konečném důsledku stejný nebo dokonce větší smysl než život opírající se o realitu.

Jak vysvítá z celého mého předchozího textu (včetně částí 1-3 o nesrovnalostech a zlu v bibli a problematičnosti křesťanství jako kompasu morálky), není křesťanství zdaleka tak přesvědčivé, abych měl důvod myslet si, že zvítězilo hlavně silou svých myšlenek. Že za tím musí být něco jiného. Abych si tedy udělal obrázek o tom, proč a jak křesťanství zvítězilo, snažil jsem se si projít literaturu skutečně odbornou. Vycházel jsem zejména z literatury 22-32b. Chtěl bych zdůraznit, že jde převážně o odborné práce specialistů na danou problematiku, které dohromady obsahují tisíce odkazů, jak na původní staro- a středověkou literaturu, tak na literaturu jiných badatelů, kteří se danou problematiku v průběhu studia historie křesťanství zabývali.

K získání objektivního obrazu jsem považoval za nutné vyhnout se křesťanským historikům. Studovat historii křesťanství sepsanou křesťanskými historiky by totiž bylo jako studovat historii marxismu-leninismu z děl marxistů a leninistů a historii maoismu z děl obdivovatelů Mao Ce-tunga.

Tak co mi tedy vyšlo:

Křesťanství nabízelo spásu duše a věčnou blaženost, ovšem pouze tomu, kdo se bude chovat v souladu s Boží vůlí. V opačném případě člověka čeká člověka věčné zatracení a muka v pekle.

Pro křesťana rané fáze křesťanství představovala tato situace značný stres. Interpretace bible ani její jednotlivé části nebyly ustálené a křesťané byli rozděleni na různá společenství s odlišným výběrem biblických textů a jejich interpretací. Úzkost a strach z toho, že si moje křesťanské společenství nevede tak, jak si přeje Bůh a jeho členové tak propadnou pecku, byly pro mnohé rané křesťany mučivou realitou.

Pro vůdce říše se tímto nastavením křesťanství objevila lákavá možnost, jak bohabojnosti křesťanů využít k získání poslušnosti lidí bez ohledu na jejich původ, jazyk nebo etnický původ.

A tak po čase využili náboženského zanícení křesťanů a začali Římskou říši, kde se křesťanství zrodilo, pokřesťanšťovat. Použitím cukru a biče, přičemž toho biče bylo časem více a více. Křesťanská Římská říše se pak stala základnou pro další šíření křesťanství, které probíhalo většinou „ohněm a mečem“.

Už raní křesťané se považovali za privilegované společenství, jež je přímo podřízeno Kristu (odkaz 24, str. 150). Problém s nimi byl ten, že začali vnášet do Římské říše nepokoje a občané si na ně stěžovali stání moci. První zaznamenaná srážka křesťanství a státní moci se netýkala náboženství, ale zákonnosti a pořádku (23, str. 70). Problém státu s křesťany představoval klasické politické dilema. Jak dalece tolerovat skupinu, která je sama netolerantní (22, str. 85). V období let 120-250 byly akce proti křesťanům většinou výsledkem lynčování - odporu běžných občanů proti nim (25, str. 127).

Nejranějším křesťanům, počínaje Pavlem, bylo zřejmé, že myšlenky křesťanství se nedají zdůvodnit rozumem, a proto jedno z hlavních bojišť křesťanů byly útoky na racionalitu. („Mé slovo a má zvěst nespočívaly v přesvědčivých slovech lidské moudrosti, ale v ukázání Ducha a moci, aby vaše víra nebyla založena na lidské moudrosti, ale na Boží moci.“ 1b, První list Korintským 2:4).

Jeden z prvních textů, polemizujících s křesťanstvím napsal Celsus (též Kelsos). Jeho spis byl později křesťany zakázán a nakonec zničen, ale protože s ním polemizoval křesťan Origenés, bylo možné původní obsah částečně zrekonstruovat podle Origenova spisu. Celsus křesťanům vyčítá, že na otázky k vysvětlení svých postojů odpovídají stylem: „*Neptej se a prostě věř!*“ nebo „*Víra tvá tě zachrání!*“, což na člověka tehdejší rozvinuté antické kultury působilo nanejvýš nedůvěryhodně. Dále Celsus křesťanům vyčítá následující: „*Dětem se říká, že nesmějí věřit svým učitelům ani rodičům, ale budou šťastni pouze, když uvěří v Krista.*“ (25, str. 171) a dále to, že evangelisté nebyli životopisci Ježíše Krista, ale lidé, kteří příběhy o Ježíši Kristu vymýšleli (odkaz 32a).

Perzekuce křesťanů v Římské říši: Ve všeobecném povědomí existuje představa systematické, kruté a mnohaleté perzekuce křesťanů za dob Římské říše. Tuto představu intenzivně po staletí šířili a dosud šíří křesťanské církve a křesťanští historikové, aby udělali z křesťanů nevinné oběti a z pohanských Římanů urputné pronásledovatele. Ovšem objektivní pohled, který se kvůli obrovskému vlivu křesťanských „historiků“ začal objevovat teprve nedávno, ukazuje něco jiného.

Do roku 248 je možné historicky doložit 6 (slovy šest) případů křesťanského mučednictví (32b, str. 16).

Perzekuce proti křesťanům měly vždy jen lokální, nárazovitý charakter, a to až do roku 249. Poté následovaly 3 vlny státem organizovaných perzekucí za vlády těchto císařů/spolucísařů: Decius: 249 až 251, Valerian podzim 256 až 261, Dioklecián a Galerius 303 až 311 (23, str. 61-62 a 25, str. 210-211). Roku 313 byla tak zvaným Ediktem milánským všechna náboženství

zrovnoprávněna. Celkově tedy trvalo systematické celoříšské pronásledování křesťanů státní mocí za tři století asi 25 let.

Hlavní příčinou perzekucí křesťanů bylo to, že křesťané představovali v říši podvratný živel a odmítali rituál oddanosti císaři. Římská společnost považovala přízeň svých bohů za podmínku své úspěšné existence. Proto křesťané, kteří odmítali římské bohy a mnohdy i vojenskou službu, byli považováni za nebezpečí porušení PAX DEORUM – míru s bohy. Křesťané opovrhovali římským systémem a prohlašovali, že jsou odpovědni pouze (svému) Bohu.

Je doloženo, že během perzekucí mnozí křesťané úmyslně provokovali, aby mohli zemřít jako mučedníci. Cyprian (Thascius Caecilius Cyprianus, svatý Cyprián, biskup Kartága, narozen kolem roku 210, zemřel r. 258) píše o postojích mučedníků: „Při perzekucích je země zavřena, ale nebe otevřené. Smrt přichází, ale nesmrtelnost následuje, svět je zabitému odebrán, ale ráj se spasením objevuje“ (25, str. 207).

Existují stovky vyprávění popisující život a smrt tisíců křesťanských mučedníků, z nichž mnozí byli prohlášeni pro své mučednictví za svaté. V naprosté většině jsou to ale vyprávění zcela smyšlená. Cílem těchto legend o mučednících bylo ukazovat morální převahu křesťanů a křesťanství (32b, str. 261). Přesně jak píše už zmíněný český historik Dušan Třeštík: (21, str. 206): „*Je mnoho svatých, kteří nikdy nežili...*“

Křesťané ale nebyli jedinou náboženskou skupinou pronásledovanou Římskou říší. Byli to i druidové v Galii a Británii, a to kvůli tomu, že štváli obyvatelstvo proti římské správě. Další byli uctívači boha Dionýsa (latinsky Bacchus). Roku 186 před našim letopočtem byl vydán výnos proti pořádání bakchanálií kvůli podvracení pořádku. Mnoho uctívačů Dionýsa bylo během perzekucí zabito, uvězněno a místa obřadů ničena (32b, str. 167).

Historikové odhadují, že kolem roku 300 v Římské říši tvořili křesťané asi 7-10 % obyvatelstva. Byli velmi nerovnoměrně rozmístěni po říši a rozdělení na frakce, které se navzájem obviňovaly z hereze (25, str. 215).

A pak nastoupil císař Konstantin (Constantinus I., žil 247-337) a rozhodl se využít křesťanství pro upevnění své moci.

Konstantin, který svým rozhodnutím vsadit na křesťanství změnil Evropu na mnoho staletí, měl původně sídlo v Trevíru (Trier). Tedy ve stejném městě, kde se později narodil Karl Marx. Říkám si: Je to náhoda nebo osud?

V již zmíněném roce 313 bylo tak zvaným Milánským ediktem křesťanství povýšeno na úroveň ostatních náboženství. Velmi brzy poté však začalo být protežováno na úkor ostatních náboženství. Milánský edikt mimo jiné obsahoval církevní restituce (26, str. 192 a 27, str. 89).

Konstantin v dopise z roku 324 popsal křesťanství jako „Zákon“, základ pro regulaci života pod dohledem jediného Boha (25, str. 232). V jedné své řeči dal do souvislosti polyteismus a sociální nepořádek a tedy to, že jeden Bůh je efektivnější symbol moci. Konstantin osvobodil křesťanské kněží od daní a křesťanství zabudoval do státních struktur (22, str. 154). Císařovi oddaní biskupové byli odměňováni obrovským bohatstvím a společenskou prestiží.

Aby sjednotil křesťanské proudy, svolal roku 325 biskupy do své císařské rezidence v Nikaji na 1. nikajský nebo nicejský koncil (též 1. ekumenický koncil), který kodifikoval obsah křesťanské věrouky (tj. určil, které texty do bible patří a které ne a taky jaký má být ten jediný správný a závazný výklad bible) (22, str. 167, 26, str. 192). Tento koncil se pak stal prvním z mnoha dalších, na kterých se závazné výklady bible určovaly. Co nebylo v souladu s tímto oficiálním výkladem, bylo prohlášeno za herezi a muselo být potlačeno.

I když Konstantin protežoval křesťanství, jeho etika byla taková, že nařídil popravu svého syna jménem Crispus a manželku Faustu dal usmrtit ponořením do vařící vody (25, str. 229-230).

Co je ovšem pro křesťanství až příliš charakteristické: Ve století, které začalo Milánským ediktem, zemřelo pro svoji víru z rukou jiných křesťanů více křesťanů (likvidací heretiků), než kolik jich zahynulo při všech perzekucích od pohanů za předchozích 300 let (28, str. 14).

A že proudů křesťanství prohlášených za heretické nebylo málo! Jako ta pravá byla nakonec vybrána 4 evangelia (Marek, Matouš, Lukáš a Jan), ale existovalo jich více než 40 (32a, str. 96). Z nich si různé skupiny křesťanů vybíraly různé věci a podle toho to své křesťanství rozvíjely. A tak zde byly „heretici“, případně „schismatici“ (stoupenci církevního rozkolu) jako ariáni, audianisté, borboriáni, duetisté, donatisté, ebonité, eunomiáni, fotiniáni, manichejci, marceliáni, marcionisté, mesaliáni, montanisté, novatiáni, ofité, origenisté, palagianisté, pneumatochové, prisciliáni, valentiniáni nebo setovci.

S těmi všemi se musela oficiální moc vypořádat, aby se zajistil náležitý řád. Některé sekty se svým výkladem lišily od oficiálního relativně málo. Například ariáni hlásali, že Ježíš Kristus je sice boží syn, ale není stejné podstaty se svým otcem, tedy Bohem stvořitelem světa. Zatímco oficiální a jediný přípustný výklad byl, že existuje Boží trojice (Nejsvětější trojice), kterou je jediný Bůh ve třech osobách, a to Otec, Syn (čili Ježíš Kristus) a Duch svatý. Kvůli svému nesouhlasu s oficiálním výkladem byli ariáni pronásledováni, mučeni a vražděni. Počet obětí není přesně zdokumentován, ale odhaduje se na tisíce (nový odkaz 32c).

Donatisté zase měli za to, že církevní svátost (křest, svaté přijímání, uzavření manželství...) udělená knězem, který není morálně čistý, je neplatná. (Je vidět, že nemravnost kněží není záležitost pouze moderní doby).

Jiní měli výklady odlišnější, například origenisté věřili, že duše existovaly už před stvořením světa a že díky nekonečné Boží dobrotě budou nakonec spaseny všechny bytosti včetně ďábla. Ofité biblický příběh převrátili a uctívali Ježíše Krista jako hada, který v ráji přinesl

lidem poznání (gnózi) a tím jim dal šanci na spasení. Byli jedněmi z více směrů gnosticizmu, který dával důraz na mystické poznání Boha a světa.

Catherine Nixey ve své knize „Heresy“ (32a) píše, že v principu kterýkoli z „heretických“ výkladů se mohl stát oficiálním, a že to, který výklad se nakonec tím oficiálním stal, záleželo na mnoha okolnostech včetně řady náhod.

Po vládě Konstantinových synů se císařem stal velkou shodou náhod r. 361 Julián (Flavius Claudius Julianus). Byl pokřtěn a vychováván jako křesťan. Jako dítě zažil, jak v boji o moc byl popraven jeho otec a sedm nejbližších příbuzných a později i jeho nevlastní bratr, se kterým strávil dětství. Římský historik Ammianus Marcellinus o něm napsal, že zkušenost ho naučila tomu, že *„žádné z dravých zvířat není člověku tak nebezpečné, jako jeden křesťan druhému“*. Když se stal císařem, zbavil křesťanské kněží výhod, včetně osvobození od placení daní. Křesťanství ale nezakazoval a křesťany nepro následoval, pouze je zbavil privilegií. Ve svém spise „Contra Galilaeos“ zkritizoval iracionální povahu křesťanství. Jeho vláda však trvala pouze 18 měsíců. Při tažení do Persie byl zabit neznámým útočníkem (22, str. 182-185).

Křesťané oslavovali Juliánovu smrt jako vítězství nad pohany. Jeden z členů císařova doprovodu vyjádřil domněnku, že Juliána zavraždil křesťanský atentátník a jako jeden z argumentů uvedl, že si nikdo nevyzvedl bohatou odměnu, kterou perský velkokrál Šápúr II za zabití Juliána vypsal (26, str. 180).

Následující římscí císaři už byli křesťané kráčející ve stopách Konstantina. Svolávali koncily, aby zajistili jednotu víry. Přijatou pravou víru křesťanství pak prosazovali prostřednictvím zákonů, trestů a ničením všeho, co bylo konkurencí křesťanství.

Za císaře Theodosia (346-395, císařem od 379) byly přijaty zákony proti pohanům, které zahrnovaly zákaz vstupu do pohanských chrámů za účelem vykonávání obřadů, bylo povoleno jejich ničení, byl vydán zákaz používat jakékoli pohanské symboly a vykonávat jakékoli pohanské rituály, a to i v domácnostech. Po celé Římské říši byly ničeny, rabovány a zapalovány pohanské chrámy, domy byly prohledávány kvůli pohanským písemnostem a soškám, které pak byly veřejně páleny nebo vhažovány do veřejných záchodů (25, str. 257-258). Za opisování pohanských textů hrozilo useknutí rukou (28, str. 4). Někde byly rozbity „jen“ posvátné sochy a vybavení a takto vybilény chrám byl předělán na kostel (odkaz 32, str. 172-173).

„Není žádných pochyb na základě psaných a archeologických dokladů, že christianizace Římského impéria a raně středověké Evropy zahrnovala ničení uměleckých děl v rozsahu, který do té doby neměl v lidské historii obdoby“ (odkaz 29, str. 157).

Zničení Serapea v Alexandrii a bestiální vraždu matematicky a filozofky Hypatie křesťany roku 415 ukazuje film Agora z roku 2009, režie Alejandro Amenábar. O těchto událostech se píše např. v odkazu 30, str. 198-206, kapitola Hypatie (nebo také v odkazu 25, str. 267). Ve skutečnosti byla její smrt z rukou křesťanů ještě krutější než ukazuje film. Hypatie, fakticky

pohanská mučednice, byla mimořádně nadaná a vzdělaná žena. Pořádala přednášky, na kterých učila, že matematika je základním kamenem pochopení, dále přednášela astronomii, etiku a ontologii. Uměla také sestavovat tehdejší vědecké přístroje, např. astroláb (k předpovídání poloh hvězd, k určování přesných souřadnic na moři i souši) nebo přístroj na měření hustoty kapalin. Připravovala také k vydání knihy o matematice a astronomii a psala k nim svoje komentáře. Pro toto všechno byla Hypatie obrovskou autoritou. To se nelíbilo křesťanským funkcionářům, a tak o ní začal alexandrijský biskup Cyril šířit, že je čarodějnící a že očarovává křesťany. Jeho slova padla u Cyrilových horlivých příznivců, nábožensky zanícených mladých mužů, na úrodnou půdu. Jejich dav Hypatii přepadl a bestiálním způsobem zavraždil. Za její smrt nebyl nikdo potrestán a biskup Cyril je nyní považován za učitele církve a je uctíván jako svatý katolickou i pravoslavnou církví.

Pokud jde o literární díla, církev se chlubila a chlubí tím, jak pečovala o starou literaturu. Ano, našli se i křesťané, kteří měli k antické filozofii úctu (např. Boëthius), ale celkový výsledek znamenal katastrofu. Historička Catherine Nixey k tomu píše: „Odhaduje se, že do moderní doby se zachovalo méně než 10 procent veškeré klasické literatury. U latinské je to jen asi jedna setina. Jestliže se toto nazývá ochraňováním - jak se často prohlašovalo – pak to byla ochrana neskutečně nekompetentní. Jestliže to byla cenzura, pak byla úžasně efektivní“ (23, str. 166). Některá díla antické literatury přežila jen díky arabské kultuře jako arabské překlady a Evropa je pak znovuobjevovala a překládala z arabštiny zpět do evropských jazyků (nejznámější z nich je asi Almagest).

V rámci boje proti pohanství byly také zakázány Olympijské hry.

Za císaře Justiniána byly pak vydávány zákony (Codex Justinianus), kde se říká mimo jiné toto: (23, str. 235-236)

„Každý, kdo obětuje pohanským bohům, bude popraven. Každý, kdo uctívá sochy, bude popraven. Každý, kdo se dosud nenechal pokřtít, se musí dostavit do kostela, okamžitě se zřít svého omylu a dát se pokřtít. Ti, kteří odmítnou, budou zbaveni veškerého majetku, movitého i nemovitého, ponecháni v naprosté bídě, a k tomu navíc budou předmětem náležitého trestu. Bláznivý omyl pohanství musí být vymazán z povrchu země.“ Další zákon zakazoval vyučovat filozofům, kteří *„trpí šílenstvím pohanství“*. Tak zanikla pověstná aténská Akademie.

K dokreslení Justiniánova charakteru. Při povstání Nika (rok 532), které bylo císařem (podle názoru současného historika, profesora na univerzitě v Tübingenu a specialisty na Justiniánovu dobu) záměrně vyvoláno, aby jeho nepřátelé vystoupili z anonymity, bylo při císařském teroru za jediný den v Konstantinopoli zavražděno odhadem 30-35 tisíc lidí (31, str. 60-61).

Je zajímavé, že přijetí křesťanství a porušení PAX DEORUM skutečně předznamenalo zánik Římské říše v její tehdejší podobě. Ještě na konci 4. století, tedy století, kdy bylo přijato křesťanství, roku 395, se říše trvale rozdělila na východní a západní část. Roku 476 západní část padla pod nápor „barbarů“. Východní část se postupem času zmenšovala, až roku

1453 padl její poslední zbytek, když hlavní město Konstantinopol dobyl sultán Mehmed II Dobyvatel a poslední byzantský císař Konstantin XI. Palaiologos zahynul při obraně města.

Přitom v době největšího územního rozmachu sahala (k roku 117 za císaře Trajána) tehdejší Římská říše od současného Portugalska na západě po Mezopotámii a Perský záliv na východě, severní Afriku a oblast dolního Nilu na jihu a větší část Velké Británie na severu. Tam všude spolu s ní vlastně sahala i evropská kultura.

Krutým vládcům sloužilo křesťanství jako nástroj ovládnutí poddaných i po pádu Západořímské říše. Jedním z nejvýznamnějších byl Karel zvaný Veliký, Karl der Grosse neboli Charlemagne. Podle historika Dušana Třeštíka Karel a jeho nástupci brutálním užitím síly mocensky konsolidovali obrovský prostor mezi Atlantikem a Labem, přičemž Karlova říše byla postavena na stejném principu jako římské křesťanské impérium (32, str. 185-186). Karel Veliký válčil prakticky ustavičně. Uvádí se jediný rok (a to 790) z celé jeho vlády, kdy neválčil (33, str. 23). Od poražených si pak vynucoval bezpodmínečné přijetí křesťanství. Například se uvádí, že po jedné takové vítězné bitvě dal popraviti stětím 4500 poražených, odmítajících přijmout křest (27, str. 90). Nejde ale ani tak o přesný počet lidí, které dal Karel Veliký kvůli odmítnutí křtu zavraždit. Jde o to, že stejně jako předtím v Římské říši, se křesťanství šířilo shora, a to brutálním způsobem.

Mimochodem, Karel Veliký se k Římské říši hlásil a v roce 800 se nechal v Římě korunovat papežem na císaře Římské říše. Ke Karlu Velikému se pak hlásila Svatá říše římská (národa německého). A tzv. Třetí říše se odkazovala jako na První říši právě na tu Svatou říši římskou. I současná Evropská unie se hlásí ke Karlu Velikému. Za přínos o evropskou integraci uděluje město Cáchy právě Cenu Karla Velikého a k tomu Evropský parlament spolu s městem Cáchy uděluje Cenu Karla Velikého pro mladé Evropany. Cenu brutálního válečníka, který dával masově vraždit lidi jiné víry.

Existují další položky, o které křesťanství společnost „obohatilo“: Svatá inkvizice, Kladivo na čarodějnice, index zakázaných knih (Index librorum prohibitorum) atd., atd., atd....

Asi je potřeba doplnit, že ne všichni přijali křest pod pohrůžkou násilí. Když jsem byl jednou v Grónsku, tak tamní průvodce osadou Kulusuk vyprávěl, jak rychle tam proběhla christianizace. V době vrcholící zimy tam býval běžný nedostatek potravin a hlad. Když tam zřídili základnu křesťanští misionáři, tak tomu, kdo se obrátil na křesťanství a dal se pokřtít, dávali jídlo. Kdo ne, „měl smůlu“. Do roka byla celá osada křesťanská.

Takže někteří se dali na křesťanství kvůli výhodám, kariéře nebo společenskému tlaku.

Někteří se podrobili dobrovolně, když uvěřili klasické manipulativní technice. Nejprve vyvolání strachu z pekelných muk a věčného zatracení, a potom nabídnutí záchrany.

Je zřejmé, že křesťanství není v jádru vůbec demokratické, i když se mnozí křesťanští politici demokracií dnes ohánějí. Demokracie vznikla v pohanském Řecku, republika je produktem

pohanského Říma a nejstarší evropský parlament, u kterého lze vysledovat kontinuitu do současné doby, ten islandský, vznikl také v pohanské době.

Křesťané také rádi šíří myšlenku, že jejich víra krásně dovedla vyložit svět a pak přišla věda a podkopala křesťanskou víru. Bylo to ale přesně naopak. Bylo to křesťanství, které na dlouhá staletí zničilo racionální přístup k realitě, který byl rozvinutý už za starého Řecka.

Když církev „objevila“ spisy Aristotela (a Almagest Klaudia Ptolemaia), Tomáš Akvinský a spol. je „christianizoval“, což znamená, že udělal z jejich spisů dogma v souladu s tím, jak byla církev zvyklá uvažovat a jednat. Takže pokud Aristoteles a Klaudios Ptolemaios mylně zastávali názor, že Slunce se točí kolem Země, bylo to nedotknutelné a nesmělo se to zpochybňovat.

Naštěstí ale ani církev neměla trvale dostatečnou moc na to, aby zničila v Evropě úplně veškerou vynalézavost a zvědavost (25, str. 320). Myslím, že se na to hodí známý citát Abrahama Lincolna: „Některé lidi můžete ohlupovat trvale, všechny lidi můžete ohlupovat po nějakou dobu, ale nemůžete všechny lidi ohlupovat trvale.“ Ani křesťanství po svém vítězství nedokázalo všechny lidi ohlupovat trvale.

Moderní evropská věda nevznikala z ničeho, ale naopak navazovala od doby renesance na předkřesťanské, pohanské myslitele.

Dva příklady:

Aristarchos ze Samu: Koperník našel inspiraci pro svůj heliocentrický model „při studiu antických spisů, které byly na univerzitách v renesanční Itálii znovuobjevovány a horlivě čteny. U některých antických autorů našel zmínku o heliocentrické teorii, kterou už ve 3. století před naším letopočtem vytvořil řecký astronom Aristarchos ze Samu“ (34, str. 234) a zastával ji Seleukos z Babylonie (též ze Seleucie na Tigridu), který rovněž správně vysvětlil princip přílivu a odlivu. Heliocentrická soustava tedy nebyla Koperníkem objevena, ale „znovuobjevena“ (35, str. 19).

Demokritos: Současný přední fyzik Carlo Rovelli napsal, že zničení Demokritova díla v jeho celistvosti je největší intelektuální tragédií kolapsu antického světa. Velkou náhodou se zachoval spis „O přírodě“ („De rerum natura“), jehož autorem je Titus Lucretius Carus, kde se zmiňuje Demokritova teorie atomů. Po jeho náhodném objevení se tento spis stal senzací a ovlivnil Newtona, Galilea a později i Einsteina (23, str. 37-38).

Závěrem: I kdyby se křesťanství nešířilo tak násilně, je velmi pravděpodobné, že by přežilo i do dnešní doby. Ale jako jedno z mnoha náboženství, které by Evropané měli na výběr. Kde by dnes Evropa se svým intelektuálním potenciálem asi byla, kdyby v ní křesťanství tak brutálním způsobem a po tak dlouhá staletí nepotlačovalo racionalitu a vědecký způsob myšlení?

Ale snad nejsmutnější závěr: Ti, kdo se dnes ke křesťanství hlásí, dosvědčují, že dlouhodobá, intenzivní propaganda spojená s neúprosným potlačováním svobodného myšlení, zákazy, mučením a vražděním, přinesla své ovoce.

Konec čtvrté části

5. Současný duchovní stav zemí evropského civilizačního okruhu

Asi nejzávažnější duchovní problém zemí evropského civilizačního okruhu vystihuje myšlenka Alberta Schweitzera (1c, str. 266):

„Jestliže myslitelé určitého období vytvoří hodnotný světový názor, dostane od nich do vínku k dalšímu zpracování ideje, které znamenají pokrok. Jestliže toho nejsou schopni, nastane v nějaké formě dekadence.“

A dále píše, že za situace, kdy myslitelé ve vytvoření hodnotných myšlenek selhali, nemůžou politici nic zachránit, protože „mohou provádět pouze to, co je dáno v myšlení doby“.

Tuto myšlenku pro mě doplňuje výrok, připisovaný zklamanému revolucionáři Victoru Sergemu. (Není důležité, kdo tento názor vyslovil, ale to, že se dobře hodí na dnešní dobu.)

„Když už nejsou žádná smysluplná hesla, lidé začnou pochodovat pod nesmyslnými.“

Filozof Václav Bělohradský si stěžuje, že ze současné doby se mu dělá nevolno, šoufl (37). Jenže je to právě vina lidí, jako je on - profesionálních filozofů a myslitelů, že nebyli schopni přijít s žádnými hodnotnými myšlenkami, které by byly pro evropskou civilizaci skutečným přínosem. Mnoho cizích slov, mnoho složitých větných konstrukcí – a výsledek? Velká prázdnota.

Kde jsou ty doby, kdy v evropské civilizaci vznikaly myšlenky vedoucí k renesanci, osvícenství, racionalismu?

V dětství jsem viděl film natočený snad podle Julese Verna. Nevzpomínám si z něj na nic než na jednu scénu. Hrdina filmu se ocitne ve vězení. Jeden z vězňů tam s ním chce soutěžit v páce. A on mu odpoví, že by raději měli soutěžit v řešení diferenciálních rovnic. To pro mě vyjadřuje ducha doby, kdy byla Evropa na vzestupu a který dnes tolik chybí. Totiž že evropská civilizace vděčí za svůj vzestup síle racionálního myšlení, nikoli síle svalů.

Když v evropské civilizaci převládaly myšlenky založené na iracionalitě, dostavil se úpadek, a když myšlenky založené na racionalitě, následoval rozkvět. Z tohoto pohledu je nejdůležitější posuzovat myšlenky podle toho, jestli jsou racionální nebo iracionální. Ke dnu nás potáhne následování iracionálních myšlenek, bez ohledu na to, zda budou (prezentovány jako) pravicové nebo levicové.

Dnešní evropský civilizační okruh sleduje už delší dobu cestu iracionality a vypadá to, že se tato iracionalita prohlubuje.

Filozofové 20. století, tvůrci světových názorů, přišli s postmoderní filozofií, která je všechno jiné, jen ne základem pro racionální světový názor.

Mezi hlavní body, o které se postmoderní filozofie opírá, jsou (odkaz 37a):

Odmítnutí osvícenského názoru, že poznání je objektivní. Objektivní pravda neexistuje a vše závisí pouze na tom, co dané společenství za svou pravdu přijme. Jednotný výklad světa není možný. Poznání neprospívá celému lidstvu, ale je aktem moci. Realita vzniká skrze naše interpretace toho, co vidíme, a skrze jazyk, který používáme, a obojí je neurčité a nestabilní. Svět je to, co dokážeme říci a mezi jazykem a okolním světem neexistuje shoda.

Takový postoj je přemrštěně sebestředný, jako kdyby celý svět a vesmír měly pro nás být jen tím, co si o nich sami myslíme. (Takovou přemrštěnou sebestřednost ovšem představuje i křesťanství, které si postavilo na nejvyšší příčku lidský výtvar, kterému se prý podřizuje celý vesmír.)

Vzhledem k hmatatelným výsledkům vědy a techniky, které jsou založeny právě na objektivním poznání, je naprosto bizarní, že takový přístup ke světu mohl brát někdy někdo vážně.

Společnost, která přijme takové vidění světa, nemůže čekat nic jiného než úpadek.

Pokrok postavený na osvícenském světovém názoru a na něj navazujícímu vědeckému přístupu vedl k odstranění obrovské lidské dřiny a bídy, zásadnímu zlepšení hygieny, zdravotní péče, zvýšení délky dožití, zlepšení úrovně bydlení, přístupu ke vzdělání, cestování atd, atd. A to všechno je pro postmoderní filozofy zřejmě nicotné. Nemůžu jinak než se dívat na postmodernismus jako příklad intelektuální zvrácenosti.

V poslední době se objevil jev, který duchovní úpadek evropského civilizačního okruhu ještě prohlubuje a který je vystupňovanou verzí postmodernismu, a to je tzv. postfaktismus. Zatímco postmodernismus tvrdí, že pravda je relativní a objektivní pravda neexistuje, postfaktismus se domáhá fakticky toho, že „moje lež má stejnou hodnotu jako tvoje pravda“, protože osobní názor je považován za jedinou reálnou skutečnost.

Tím, že se popře reálnost objektivní pravdy a objektivních faktů, tak tato pravda a tato fakta nepřestanou existovat. Přírodní zákony, kterým jsme všichni podřízeni, nepřestanou platit. Objektivní realita nepřestane existovat proto, že to tvrdí nějaký vážený pan filosof. Ovšem samotné přesvědčení, že svět je takový, jaký si ho kdo vyloží a neexistují žádné pevné orientační body, na kterých se všichni shodneme, vede ke ztrátě orientace ve světě i v životě a musí mít devastující dopady na lidskou psychiku.

Ovšem ani ten nejpřesvědčenější zastánce postmodernismu a postfaktismu nevyskočí z desátého patra s tím, že je přesvědčený, že se mu nic nestane, protože žádná objektivní pravda neexistuje. To je samozřejmě zcela zjevné a přírodní zákon v tomto případě ani on nepopírá. Ovšem jsou přírodní zákony a objektivní skutečnosti, které tak zjevné nejsou a kde se už postmoderní duše můžou vyřádit.

Řekl bych, že jedním z oblastí, kde postmoderní výklady světa našli velké pole působnosti, jsou představy, které se vytvořily okolo slova gender, který se do češtiny mnohdy překládá (řekl bych, že ne zrovna výstižně) jako „pohlaví“.

S pojmem gender přišel v roce 1955 John Money a vzal jej z lingvistiky jako pojmenování rodu podstatných jmen. V souladu s tím bychom měli tedy říkat „rod“ na rozdíl od pohlaví. Money oddělil gender od biologického pohlaví a založil první Gender Identity Clinic. Tvrdil, že gender je jen otázkou výchovy a že do jistého věku je možné chlapce přeměnit na dívku a naopak (37b, str. 50).

Tak vznik obor genderová studia, jehož součástí je i queer teorie.

Podle definice WHO se pojem gender netýká biologie člověka (pohlavních orgánů, hormonů a chromozomů). Gender má vyjadřovat role a způsoby chování, které ta která společnost přisuzuje ženám a mužům ([odkaz zde](#)). Wikipedie (https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_gender_identities) uvádí mnoho desítek genderových identit. Nevím, k čemu a jak může někomu pomoci se probírat takovými absurditami a snažit se k něčemu přiřadit. Pokud se člověk jako mladý teprve hledá, myslím, že to může jeho psychiku reálně poškodit.

Komik Felix Holzmann má takovou scénku, kde říká, že chová kanárka a dostává dotaz, jestli je to sameček nebo samička. A jak se to pozná? Ptá se.

„No tak jestli zpívá, tak je to sameček a když nezpívá, je to samička.“

„Tak v tom případě je to někdy sameček a někdy samička.“

Tak vida, co jsme dřív považovali za legráčku pro zasmání, je teď realitou. Například německé zákony nyní povolují oficiální změnu pohlaví jednou ročně s tím, že prostě člověk o sobě pouze prohlásí, že je žena nebo že je muž.

Připomíná mi to zážitek z vojny. Velitel čte rozkaz k provedení nočních střelb: „Noční střelby budou probíhat za tmy. Tmu určím já.“ A tak mohl být splněn požadavek na provedení nočních střelb a žádná noc k tomu nebyla potřeba.

Hlasování Evropského parlamentu 12.2.2026 ve Štrasburku o tom, že trans ženy jsou ženy dopadlo 340 pro, 141 proti a 68 se zdrželo. Aby toho nebylo málo, navržený dodatek, že „pouze biologické ženy mohou být těhotné“ byl odmítnut. 233 hlasů bylo proti, 200 poslanců pro a 107 se zdrželo. Takže 233 poslanců si myslí, že těhotný může být i někdo jiný, než je žena a 107 jich nemá názor. Tento výsledek byl podporovateli transgenderismu prohlášen za ukázkou odhodlání Evropského parlamentu brát „genderovou sebeidentifikaci“ jako základní princip své politiky rovnosti a lidských práv (37c).

A nejen, že se absurdity tohoto typu stávají součástí zákonů, ale mnozí aktivisté, kteří tyto pohledy na svět vzali za své, se chovají k lidem, kteří s takovým přístupem nesouhlasí, velmi

agresivně. Když se například Joanne Rowling(-ová) vyjádřila, že člověku, který menstruuje, se říká žena, spustila tím vlnu nenávisti vůči své osobě.

Já, který věřím racionalitě a objektivní realitě ovšem mám za to, že existuje nedokonalost člověka i všeho v přírodě. Ta pak může vést k chybám i při vývoji jedince. Tak pak existují lidé, kteří mají na ruce třeba 6 prstů, nebo takoví, kteří nejsou fyzicky ani úplně ženami ani muži nebo takoví, kteří mají problém se psychicky identifikovat se svým biologickým pohlavím. Takoví lidé si zaslouží stejný respekt, jako kterýkoli jiný člověk a k tomu navíc odbornou pomoc, pokud ji potřebují. Nejsou ani lepší, ani horší než my, tuctoví smrtelníci. Každý z nás má nějakou odchylku, nedokonalost, jen u někoho je výrazná méně a u někoho více. Proto mi přijde zavádět pojem gender nadbytečné. Neustálá propagace pojmu gender a tzv. genderové dysforie (pocit nesouladu mezi biologickým pohlavím a tím, kým se člověk cítí) pak vede k tomu, že pak mnozí mladí lidé, místo aby se radovali z toho, že jsou, a radovali se ze světa kolem, přemítají (výstižný anglický výraz je „ruminare“ - přežvykují), jestli jsou kluk nebo holka. Myslím, že se toto také podepisuje na rostoucích psychických problémech mladých.

Podle průzkumu ve Velké Británii (37d) provedenému v roce 2021 se k odlišnému genderu než by odpovídalo pohlaví zapsanému při porodu přihlásilo 0,4 % lidí, čili 4 z tisíce. A to se musí vlivem genderové a trans propagandy těch 99,6 % vystavovat pochybnostem? A kolik lidí bylo zmrzačeno, když pod vlivem propagandy podleli dojmu, že jsou ve špatném těle, a potom jim změna pohlaví, kterou podstoupili, nepřinesla úlevu, protože jejich psychické problémy nebyly způsobeny tím, co se jim namluvilo.

Takových případů lze najít mnoho, např. jeden s výstižným podtitulem „Queer theory transformed me from a depressed, weird, intellectually curious child into a brainwashed teen who disfigured her body“ „Queer teorie mě změnila z depresivního, zvláštního, intelektuálně zvědavého dítěte na teenagerku s vymytým mozkiem, která si znetvořila svoje tělo“ (37e, v angličtině). Jiný případ uvádí (v češtině) odkaz 37f.

Ke shodnému výsledku jako ve Velké Británii, tedy číslu 0,4 % došel i průzkumu CZECHSEX pro ČR: „*Nebinárních a genderově rozmanitých osob je v populaci 0.4 %.*“ (odkaz 37fa) Ovšem třeba jeden pracovník Univerzity Palackého v Olomouci, jehož pracovní náplní je „genderová a queer lingvistika“ tvrdí, že v České republice je podle jednoho průzkumu jen nebinárních (ani žena ani muž) lidí asi 3 %, ale ve skutečnosti je jich možná ještě mnohem více, protože řada z nich ještě „svou identitu hledá“ (37g).

Podle mě záleží na tom, jak se to podává. Normální způsob je: „Existují případy, že někdo má problém se identifikovat se svým biologickým pohlavím. Pokud náhodou mezi ně patříte, máme pro vás pomoc.“

Toxický způsob je: „Existuje biologické pohlaví a existuje gender, a tyto dvě identity jsou vzájemně nezávislé. Musíte „svou identitu hledat“ a vyjasnit si, jestli jsou u vás biologické pohlaví a gender v souladu (v tom případě jste cis-gender), nebo v rozporu, a pak pro vás

máme možností spoustu: trans-gender – muž se cítí ženou a naopak, agender – žádný gender necítíte, gender fluid – někdy se cítíte jako žena, někdy jako muž, případně i něco jiného, pangender – cítíte příslušnost ke všem genderům, omnigender – cítíte příslušnost k mnoha genderům, ale ne ke všem atd, atd.“

Myslím, že pojem gender ilustruje přístup postmoderny. Přírodní vědy v principu vyžadují důkazy, a to je něco, čím se nechtějí zastánci pojmu gender svazovat. Jim jde o to, aby mohli fantazírovat bez omezení a nemuseli skládat účty realitě. To první, co by bylo dobré pro nápravu udělat, je přestat pojem gender používat.

Tolik ke genderu.

Pokud jde o homosexuální nebo bisexuální chování, myslím si, že není potřeba se k jejich obhajování uchýlovat ke generovým studiím. Takové chování je zcela běžné u mnoha druhů zvířat a bylo a je zcela běžné i u lidí. Jenom je křesťanské církve celá staletí ostrakizovaly a trestaly, takže následkem toho se stalo jako by „zvrácené“, i když ve skutečnosti na něm nic zvráceného není. Kvůli tomu skutečně člověk nemusí zpochybňovat ničí pohlavní identitu.

Dalším typicky iracionálním názorem vycházejícím z postmodernismu je, že lze člověka jakkoli zformovat, pokud se mu poskytne vhodná výchova. Je to zvláštní: že například nelze z člověka s geny pro malou tělesnou výšku vychovat čahouna se připouští, ale pokud jde o intelekt a další duševní vlastnosti, tam už je povinnost se tvářit, že žádné geny neexistují. V popírání vlivu těla a tedy genetiky na duševní vlastnosti si jsou vlastně postmoderní „progresivisté“ a katoličtí konzervativci blízcí. Katolická církev totiž ve svém katechismu (odkaz 12, článek 366) tvrdí, že „Církev učí, že duchová duše je bezprostředně stvořena Bohem – není tedy „zplozena“ rodiči...“

Protože podle postmodernismu je původem evropská exaktní věda rovnocenná se způsobem poznávání světa (tj. epistemickému systému) jakékoli jiné kultury, mohla vzniknout následující pozvánka na prezentaci pro vysokoškolské fyziky na University of Oregon, USA (odkaz 37h):

Název: Vědci versus věda: Rasa, gender a antiintelektualismus ve vědě.

Abstrakt: Myšlení černých lidí nám může pomoci osvobodit vědu od tradice nadřazenosti bělošských vědců. Vědci versus věda nám za použití analýzy černošského feminismu a antikolonialismu ukáže, že bělošská nadřazenost je totalitní epistemický systém, který ovlivňuje dokonce naše „nejobjektivnější“ oblasti získávání znalostí...

Kdyby autorem článku, kde je tato informace uvedena, nebyl Lawrence M. Krauss, známý fyzik a kosmolog, jehož knihy znám a který byl i hostem Hyde Parku Civilizace na ČT (odkaz zde <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10441294653-hyde-park-civilizace/214411058090419/>), byl bych si myslel, že jde o nějakou mystifikaci nebo provokaci.

A tak vzhledem k tomu, že iracionální postmoderní myšlení silně proniklo i do akademického prostředí, objevil se tento druh krize vědy, a to podřizování vědy určitým politickým názorům. Někteří vědci se z obav o svoje renomé a postavení podřizují a sami sebe cenzurují, někteří protestují, jako např. (odkaz 37i), kde trvají na tom, že věda má být osvobozena od jakékoli ideologie a otevřeně nazývají lidi, kteří se snaží vědu podřídít postmodernímu myšlení za dědice stalinistické denunce „buržoazní vědy“.

V Rusku staví Stalinovi pomníky, na Západě přejímáme jeho přístup k vědeckým poznatkům, které jsou v rozporu s tím „správným“ pohledem na svět.

V jednom díle detektivního seriálu Vraždy v Oxfordu s názvem Stíny minulosti (anglický originál: seriál Lewis, díl Falling Darkness) zazní věta „*Věda je o hledání pravdy. To vždycky někoho ohrožuje.*“ Myslím, že je to docela výstižné.

Mezi hlavní pole, kde se má uplatňovat ten správný pohled na svět, patří kromě genderu také rasa. Když spoluobjevitel nositele genetické informace DNA a nositel Nobelovy ceny James Watson opakovaně veřejně prohlašoval, obecně řečeno, že černí Afričané jsou méně inteligentní než bílí Evropané a že je to dáno geneticky, byl donucen odejít ze svého zaměstnání, byly mu odebrány všechny čestné tituly, byl fakticky vyloučen z vědecké komunity a jeho výroky byly prohlášeny za nepodložené a nevědecké (37j, 37k).

Proč ale následovaly restriktce místo odborné debaty? Mně to svým způsobem připomnělo film Škola základ života, kde jedna postava, student Benetka, napíše ve slohové práci, že (jeho) škola potlačuje samostatné myšlení a za to je ze školy vyloučen. Jednoho z učitelů, který se ho zastal, se jeho starší kolega ptá, jak by se tady měli zachovat, když ne ho za takovou drzost vyloučit. A odpověď: „Dokázat mu, že to není pravda.“ Proč Jamesi Watsonovi (a všem ostatním) místo vylučování a ostrakizace neukázali, že to, co tvrdí, není pravda? Odpověď může napovědět článek 37m nebo kniha 37n (nebo mnoho dalších zdrojů), ze kterých vyplývá, že nepravdivost takového tvrzení se dokázat nedá. Nicméně mnozí argumentují etickými důvody, totiž se takovými tvrzeními uráží a ponižuje celá velká skupina lidí. Publikování výsledků studií, porovnávajících inteligenci různých ras a etnik, pak nazývají vědeckým rasismem.

Někteří „vědci“ pro změnu začali tvrdit, že žádné lidské rasy neexistují, protože rasa je pouze „sociální konstrukt“, a existuje pouze rasismus. Takový přístup je přesně ve shodě s myšlením postmodernismu, který hlásá, že pravda je to, co daná společnost za pravdu přijme.

Vědecké instituce jsou aktivisty a politiky tlačeny k tomu, aby zaváděly tzv. DEI: diversity, equity and inclusion (diverzita, rovnost, inkluze). To znamená, že při sestavování vědeckých týmů do nich mají nebo musí být začleňovány historicky znevýhodňované rasy, etnika, gendery a jiné skupinové identity. Je to vlastně forma toho, čemu se v angličtině říká „affirmative action“ a v češtině přilehavěji „pozitivní diskriminace“. Jinými slovy, schopnější vědec s tou „nesprávnou“ identitou je znevýhodněn oproti méně schopnému, ale tomu se

„správnou“ identitou. Nemůžu si pomoci, ale myslím, že se to na kvalitě výsledků vědeckého bádání musí negativně projevit. DEI je prosazováno i v jiných institucích a organizacích než těch zaměřených na vědu, ale ztráty ve výsledcích vědy jsou ztrátou pro celé lidstvo. Není jeden z důsledků ten, že Čína ve vědě už v mnoha případech předbíhá Západ? Pro dokreslení: Objevila se informace, že jeden vědec z Austrálie odešel pracovat dokonce právě do Číny, kde podle svých vlastních slov dostal pro své vědecké bádání větší akademickou svobodu, než měl v Austrálii (37o).

Výsledkem toho všeho je znatelný pokles důvěry veřejnosti ve vědu, který je ještě zesílen tím, že v některých oblastech sami vědci nejisté věci prohlašují za jisté a spolu s aktivisty, žurnalisty a politiky je mění na dogma, což je ovšem naprostý opak vědeckého přístupu.

Reakcí na postmoderní přístup je zesílení hlasů konzervativního přístupu, který se opírá o „tradiční křesťanské hodnoty“. Tak proti sobě stojí dva myšlenkové tábory, které ale oba mají svůj základ v iracionálních vyprávěních.

Dalším rysem současné doby pro země evropského civilizačního okruhu je všeobecná negace jejich vlastní minulosti. Kolonizaci světa Evropany provázelo násilí, útlak, šíření infekčních nemocí (a také křesťanství). Kdo má rád básničky (jako já), může si pro ilustraci přečíst „*Na hrobech indiánských*“ od Josefa Václava Sládka.

Pro ilustraci první sloka básně:

*“Zem svobodná a přec tu bezpráví,
jak děsnějšího neviděly světy:
zmar každý krok a zločin krvavý,
a každý hles vítězné oslavy
divoký vskřek, jež neznal barbar ani
na zříceninách Říma před sta lety.”*

...

Je správné, že se brutalita a nespravedlnosti, které kolonialismus provázely, odsuzují. Ovšem bezbřehou kritikou vlastní kultury se utrpení dávno mrtvých lidí už nijak nezmenší. A je nesmyslně přehnané odsuzovat evropskou civilizaci jako celek, protože k ní také patří vznik a rozvoj moderní vědy, techniky, klasické hudby atd. a také racionalismu, osvícenství a humanismu, což nakonec vedlo k uvědomění si těchto špatností a ke skoncování s nimi.

V těchto souvislostech bychom ale neměli zapomínat na to, jak se Evropané k sobě chovali navzájem. Útlak neprivilegovaných, vynucování poslušnosti vrchností a církví, války, kruté boje o moc mezi vládnoucími vrstvami a obdobné záležitosti byly dlouhou dobu považovány za normu.

Mimochodem, evropskou kolonizaci provázela christianizace. Tento druh duchovního kolonialismu však stále pokračuje, křesťanští misionáři působí na řadě míst světa a další jsou tam vysíláni.

C.G. Jung píše, že náš (evropský) slavomam si například představuje, že „křesťanství je jediná pravda a bílý Kristus jediný spasitel“ (6, str. 49). Skutečně zajímavé. Rasismus se řeší všude možně, ale proč by spasitel všech lidí měl být zrovna běloch?

V Českých zemích se na sebemrškačství, které předvádí Západ, díváme jakoby s podivem, ale v něčem jsme na tom obdobně.

Nedávno jsem četl knížku o druhé republice, obdobím mezi obsazením tak zvaných Sudet a zabráním celých Českých zemí Německem (38).

Narazil jsem tam na některé pasáže, které mně přišly pozoruhodné. Několik citací:

Str. 157: „Vládní publicistika zahájila masivní sblížovací a informační kampaň o životě a systému třetí říše. (...) Celá kampaň byla vedena ve znamení konečného usmíření Čechů s Němci. (...) Němec byl prezentován jako oběť českého nepřátelství.“

Str. 72-73: „Významnou programotvornou úlohu v duchovním klimatu druhé republiky sehrály agilní skupiny katolických fašizujících a fašistických intelektuálů, sdružených okolo listů Řád, Národní obnova a Tak (J Scheinost, L. Švejcar, L. Jehlička, R.I. Malý, J. Talacko, J. Durych, J. Zahradníček, Fr. Lazecký, V Renč, J. Kostohryz, J. Hertl, R. Voříšek, St. Berounský, J. Rey, V. Ryneš, J. Deml, J. Čep, B. Fučík.)“

J. Scheinost napsal (str. 75): „Hierarchický ráz katolictví, jeho autoritativní povaha, nedemokratická struktura, to všechno spojuje fašismus s katolictvím více, než si myslíme.“

Str. 92: „Republikánská ideologie nemá místa v našem novém světě, prohlašovala Národní obnova, přihlašující se k monarchismu. (...) Výročí 560 let od smrti Karla IV se stalo příležitostí k otevření otázky obnovy královských Čech.“

Str. 92-93: „Konzervativní a fašistická pravice dospěla k závěru, že náš poměr ke staré české a křesťanské šlechtě potřebuje pronikavých korektur.“ Prvním krokem mělo být zrušení zákona z roku 1918 o zrušení šlechtictví. Filoaristokratická kampaň nabyla oficiálního rázu. 24. ledna 1939 přijal prezident dr. Emil Hácha zástupce českých šlechtických rodů. Druhá republika otevřela cestu k obnově platnosti šlechtických predikátů a rodů podle zákona č. 220/1939 Sb.

Str. 133: Počátkem listopadu 1939 podala Česká liga akademická žádost pražské obci o postavení nového Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, jenž byl veřejností chápán jako symbol vítězství katolické víry v Čechách za protireformace.

Str. 135: Skupina katolických intelektuálů iniciovala manifest „Učitelstvu česko-slovenskému“. Požadovali v něm sjednocení školství a národa okolo Krista. Nová škola měla být školou katolickou s povinným vyučováním náboženství na základním a středním stupni. Zaměstnávání učitelů ateistů mělo být zakázáno zákonem.

Str. 171-172: Byl vzkříšen austroslavismus. „Vlna nostalgické apoteózy zaniklé habsburské monarchie, kterou vyvolala česká konzervativní katolická pravice z okruhu tradiční české předrepublikánské elity a části mladé, protirakouskými emocemi nezatížené české generace, překonala patrně i pocity německého obyvatelstva v Ostmarce. Tak pozitivní obraz staré monarchie v českém povědomí snad nebyl nikdy.

Obraz rakouské monarchie, jak byl předkládán, byl obrazem dynamiky českého národního rozvoje. Ve staré monarchii prý byla zachována česká národní čistota, kdežto po nastolení ČSR byla ohrožena pronikáním cizích živlů a cizích ideologií, jako nikdy předtím. Čs. stát byl vytvořen zbytečně, neboť v rámci Rakousko-Uherska byla zabezpečena neztenčená existence českého historického státu. Samostatné Československo, vytržené ze „středoevropské“ federace, bylo příliš velkým evropským podnikem, hazardem nad naše síly.“

Některé podobnosti názorů se současnou dobou až zaráží.

Příklady:

Němci, v tomto případě zejména Němci označovaní jako sudetští, jsou prezentováni jako oběť českého nepřátelství a vyžaduje se „usmíření“.

Jen na okraj. Kdysi jsme s jedním kamarádem rádi citovali z nějaké knížky, dávno už nevím z jaké. Mělo to být z dob osidlování Severní Ameriky a bojů mezi Angličany a Francouzy. Nevím, jestli je to přesný citát, ale jde o myšlenku:

„Máš rád Angličany?“

„Ne.“

„Máš rád Francouze?“

„Ne.“

„Máš rád indiány?“

„Ne.“

„Tak koho teda máš rád?“

„Mám rád dobré lidi.“

Od těch dob jsem nic lepšího na toto téma neslyšel. Proto také dělám rozdíl třeba mezi sudetským Němcem K. H. Frankem a sudetským Němcem Felixem Hozmannem.

Český královský institut, kterému dělá velkou propagaci CNN Prima News (např. v pořadu Královská města) o sobě píše, že je apolitický, a přitom má na svých stránkách návrh novely ústavy, který zavádí místo prezidenta krále. Přitom ústava je bezpochyby základní právní i politický dokument státu. Na CNN Prima News jeho představitel tvrdil, že česká společnost potřebuje panovníka, kolem kterého by se mohla sjednotit a že tento panovník by měl být z rodu Habsburgů.

„Filoaristokratická“ kampaň, tedy propagace a velebení šlechty je každodenní realitou, a to i ve veřejnoprávních médiích.

Replika Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí už stojí.

Rakousko-Uhersko je opět idealizováno a s ním i císař Franz Joseph I. Jeho „Mým národům!“ znamenalo začátek 1. světové války, která měla kolem deseti milionů obětí, způsobila obrovské strádání a umožnila převzít moc komunistům v Rusku (39). Zřejmě nic z toho nevadí.

Nelze nevidět, že i když formálně je TGM chválen, jeho myšlenky jsou podkopávány.

„Teokratický aristokrat věří v kouzla, jeho náboženství je víra v zázraky, a proto opovrhuje prací, žije z vynucené práce otroků, žije z potu jejich tváře...Aristokratické nepracovní platí i pro obor duchovní; teokratický kněz je strážcem božího zjevení, rozum nemůže vymyslet nic nového, nemůže vyvinout tvůrčí činnost, může jen obhajovat – obhajovat „proti rozumu“... Demokracie zásadně staví vědu a filosofii proti teologii a scholastice.“

Tomáš Garrigue Masaryk ve spisu „O demokracii“: (40, str. 50-51)

Vlivné a vlivové kruhy současného českého státu tedy svými postoji nenavazují na první republiku Tomáše G. Masaryka, ale daleko spíše na druhou republiku Emila Háchy. A to zejména protežováním katolicismu, adorací šlechty, Rakousko-Uherska a vlichocováním se Němcům. (Nejzásadnějším rozdílem dneška oproti druhé republice je nepřítomnost agresivního antisemitismu, který byl tehdy běžný a dnes je naštěstí už nepředstavitelný, což je jedním z mála věcí, na kterých by se tyto kruhy s TGM shodly.)

Pořad veřejnoprávní České televize Toulavá kamera nám stále vypráví variace na téma zázraků spjatých s křesťanstvím (např. obraz světce, který má moc konat zázraky, zázračná studánka s léčivou vodou, kde se zjevil nějaký svatý nebo svatá atd., atd.). Český rozhlas na svátek Martina (11.11.2020) nás poučoval o tom, jaký to byl skvělý člověk a jak má u nás jeho slavení velikou tradici. Nějak ale zapomněli zmínit, že Martin z Tours byl voják, který zničil při obrácení lidí (kteří o to nestáli) na křesťanství obrovské kulturní hodnoty jenom proto, že nebyly křesťanské. Fakticky je to totéž, jako bychom oslavovali za ničení kulturních památek Islámský stát. Ovšem Martin stál na té vítězné straně, a tak je z něj svatý. Proč jej ale musí vychvalovat veřejnoprávní rozhlas sekulárního státu více jak 1600 let po jeho smrti?

Kardinál Dominik Duka žehná otevření tunelu Blanka ([zde](#)); žehná sanitám středočeské záchranné služby ([zde](#)); žehná členům Hasičského záchranného sboru Pražského hradu ([zde](#)); brněnský biskup Vojtěch Cikrle žehná soše sv. Barbory, která má ochraňovat stavbaře tunelu pro tramvaje v Brně ([zde](#)), kněží nyní pravidelně žehnají pramenům při otvírání lázeňské sezóny atd., atd.

Proč se nám vnucuje představa, že požehnání kněze zvýší bezpečnost provozu tunelu, zajistí lepší úspěšnost zásahů sanitek a hasičů, zvýší ochranu stavbařů, zajistí lepší průběh lázeňské sezóny?

V červenci 2022, v době velkého požáru v Českém Švýcarsku, tehdejší ministr práce a sociálních věcí a současně předseda KDU-ČSL napsal na svém twitterovém účtu „...ale svatá Žofie by teď mohla vyrazit do akce, prosím déšť na Hřensko a okolí“ (40a). Krátce po zveřejnění tohoto tweetu vyšla zpráva, že do Českého Švýcarska déšť dorazí, ale bude slabší, než ukazovaly předchozí modely (40b). A o dva dny později: „Přestože v Česku v noci na sobotu silně pršelo, Hřensku a okolí se vydatné deště vyhnuly“ (40c).

V čem se takové jednání liší od situace v Rusku, kde k hrázi, která začala prosakovat, pozvali popa? Ten provedl církevní rituál a odjel, načež se hráz protrhla (40d).

Nebo jiná zpráva z Ruska: „Po sobotní explozi bezpilotního letounu v druhém největším ruském městě gubernátor Petrohradu Alexandr Beglov spolu s dalšími hodnostáři a pravoslavnými duchovními podnikl modlitební cestu po okružní dálnici okolo města. Do autobusu si vzali ikonu Panny Marie z místní katedrály a také ikony petrohradských světců“ (40e).

Tohle má být i naše cesta?

V Rusku prosazuje Putin pravoslavnou církev jako jednu ze základních opor státu. V tom je blízký zejména americkým evangelikálům, hlavním podporovatelům Donalda Trumpa. Sovětský svaz byl pro americké křesťanské konzervativce bezbožný stát, ve kterém viděli ohrožení. Teď je ale Putinovo Rusko pro mnohé z nich ochráncem křesťanských hodnot (40f).

Někteří lidé obviňují kritiky křesťanství z toho, že svojí kritikou nahrávají komunistům, nebo že se dokonce jako komunisté chovají. Křesťanství a komunistická ideologie byli (a jsou) soupeři v boji o nadvládu nad společností, a tak kritiku jednoho může někdo vnímat jako podporu druhého. Ale co když někdo odmítá oboje? Je naopak pozoruhodné, jak mnoho toho mají tyto dva pohledy na svět společného:

Příslib ráje: Křesťané ho slibují v budoucnu po druhém příchodu Krista (zvaném parusie), komunisté jako harmonickou ideální společnost po vítězství komunismu. „Co přijde, až lidé, zapomenou, co je žal, člověku pak víc nezbude, než aby se stále smál“ (z textu budovatelské písně Radima Drejsla Rozkvetlý den).

Vezměme si bibli (odkaz 1b), Skutky apoštolské 4:32 až 4:35.

„Všichni, kdo uvěřili, byli jednoho srdce a jedné duše a nikdo neříkal o ničem, co měl, že je to jeho vlastní, nýbrž měli všechno společné. A apoštolové vydávali s velikou mocí svědectví o zmrtvýchvstání Pána Ježíše Krista a velká milost byla na nich všech. Nikdo mezi nimi netrpěl nouzí, neboť ti, kdo byli vlastníky polností nebo domů, svá pole nebo domy prodávali a

výtěžky z prodeje přinášeli a kladli k nohám apoštolů. Z toho se pak rozdělovalo každému, jak kdo potřeboval.“

Není to vlastně popis pozemské komunistické společnosti?

Ale text bible pokračuje 5:1 až 5:11.

Nějaký muž jménem Ananiáš prodal se svou ženou Safirou pozemek a s vědomím své ženy dal z výtěžku něco stranou, určitou část přinesl a položil k nohám apoštolů. Petr řekl: Ananiáši, proč Satan naplnil tvé srdce, že jsi lhal Duchu Svatému a dal jsi stranou část výtěžku za to pole? Dokud zůstávalo neprodané, což nebylo tvé? A když jsi je prodal, což nebylo v tvé moci, co uděláš s penězi? Proč ses ve svém srdci rozhodl k takové věci? Nelhal jsi lidem, ale Bohu. Když Ananiáš slyšel tato slova, padl a zemřel a na všechny, kteří to slyšeli, padl velký strach. Mladší bratři vstali, přikryli jej, vynesli a pohřbili.

Uplynuly asi tři hodiny a vstoupila jeho žena, nevědouc, co se stalo. Petr k ní promluvil: „Pověz, prodali jste to pole za tolik peněz?“ Ona řekla: „Ano, za tolik.“ Petr jí řekl: „Proč jste se smluvili, abyste pokoušeli Pánova Ducha. Hle, kroky těch, kteří pohřbili tvého muže je slyšet za dveřmi, vynesou i tebe. A hned padla k jeho nohám a zemřela. Když ti mladíci vstoupili, našli ji mrtvou. Vynesli ji a pohřbili k jejímu muži. A velký strach padl na celou církev, i na všechny, kteří to slyšeli.“

Vždyť stejný příběh, jen zasazený do jiných reálií, by mohl sloužit jako budovatelský komunistický příběh s exemplárním potrestáním podvodníků.

Obě slibují dokonalou společnost: křesťané v nebi, komunisté na zemi. Protože ale ani jedni nejsou schopni svá tvrzení podpořit skutečnými důkazy, sahají k obdobným metodám prosazování svých představ o světě. Propaganda, indoktrinace s cílem získat přívržence a ostrakizace oponentů a jejich názorů. Pokud ovšem jedni či druzí získají ve společnosti dostatek moci, tak historie nám ukazuje, že dochází k úplnému zákazu opozičních názorů, mučení a vraždění jejich nositelů a k systematické převýchově těch, kteří pochybují.

„Posvátné“ texty a spory o jejich výklad: Pro křesťanství biblické a (dnes) apokryfní texty, pro komunisty spisy Marxe, Engelse a Lenina.

Uvnitř sami mezi sebou vedou boje o správný výklad svého učení a osud „heretiků“, tj. těch, kteří prohrají, nebývá růžový.

Dějiny směřují nezvratně k určitému cíli. V době klasické antiky si historikové nemysleli, že by se dějiny měly ubírat nějakým dopředu daným směrem. Křesťanský historik Eusebius ale založil tradici, že se dějiny ubírají určitým, Bohem určeným směrem. Nejprve musel vzniknout Starý zákon, který připravil půdu pro příchod Ježíše Krista, pak jeho život, ukřižování, zmrtvýchvstání, následný vznik křesťanství a jeho peripetie s tím, že vše nezvratně směřuje k završení dějin příchodem Posledního soudu, kdy ďábel bude definitivně poražen a bohobojní věřící budou spaseni (13, str. 317-8). Marxismus-leninismus k tomu má

také svoji analogii. Podle ní svět nezvratně směřuje přes různé vývojové etapy společenského upřádání (prvobytně-pospolná společnost, otrokářství, feudalismus, kapitalismus, socialismus) k završení dějin v podobě ideální komunistické společnosti.

Svoboda jako poznaná nutnost. Svoboda člověka spočívá v tom, že se podřídí u komunistů směřování ke komunismu, u křesťanů nadvládě Boha a jeho požadavkům na nás.

Některé analogie jsou až anekdotické. Sv. Pavel píše (1b, První list Korintským, 11:14):“...nosí-li muž dlouhé vlasy, je mu to pro ostudu.“ A můžeme si připomenout tažení proti vlasatým „máničkám“ za komunistů.

Shrnutí: Je normální, že lidé touží po ráji; za života i po smrti. Že někdo tvrdí, že má recept na to, jak jej dosáhnout, budiž. Ale považuji za naprosto nemravné, kdy někdo svůj recept ostatním vnucuje, o to hůře, když jej vnucuje násilím. A to je typické pro historii křesťanství i komunistického hnutí.

Chtěl bych tady připomenout, že inspirací pro čin Jana Palacha byl vietnamský mnich, který se upálil na protest proti perzekuci buddhistů katolickými křesťany v tehdejší Jižní Vietnamu. Přitom právě kritika těchto perzekucí byla režimem prohlašována za podporu komunistů (zdroj [zde](#), [zde](#) a [zde](#)).

Do snah o opětovné pokřesťanštění (re-christianizaci) a zejména rekatolizaci zapadají i tak zvané církevní restituice. (Zákon č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů ze dne 8. 11. 2012, který nabyl účinnosti k 1. lednu 2013.)

Na základě tohoto zákona stát vydal církvím (a daleko nejvíce katolické) rozsáhlý nemovitý majetek. Ovšem kromě toho se zavázal vyplatit postupně celkem 59 miliard Kč jako náhradu za majetek, který vydat nešlo, přičemž bylo mnohokrát doloženo, že výpočet náhrady byl nespravedlivě nadhodnocen ve prospěch církví oproti jiným dřívějším restituentům. Kromě toho se výše vyplácených peněz zvyšuje s ohledem na inflaci, aby církvím byla inflace kompenzována, a to v plné výši. (Kdo z vás to má?) Práce (40g) uvádí, že při průměrné inflaci 3,2 % to znamená vyplatit církvím 92,7 miliard Kč. (Podle Google AI byla průměrná inflace v ČR v letech 2013 až 2025 asi 3,5 % p.a., takže hrubý odhad 100 miliard nebude příliš daleko od pravdy.) Částka je církvím rozdělena tak, že katolická dostane 80 % a ostatní si rozdělí 20 %. (Bez tohoto dohodnutého dělení by katolická církev dostala víc.) Vyplácení bude trvat do roku 2043. Vyplácení příspěvku na činnost církví a náboženských společností, což jsou další peníze mimo církevních restitucí, bude pokračovat do roku 2029.

Katolická církev neustále pořádá sbírky (i mezi nevěřícími) na opravu kdejaké své kapličky nebo kostela, na různé charity atd., jako by byla chudákem, na kterého se musejí ostatní skládat, přičemž provozuje hotely, penzióny, investiční byty a má řadu dalších ekonomických aktivit. Viz třeba článek: “Víra v profit: Církev rozjela byznys s byty pro zámožné, její charitě ale ubytovací kapacity schází” (odkaz 40h). Že si chce velké peníze, které dostává

(nezaslouženě) od státu, ochránit chápu, ale to její neustálé natahování ruky? A taky: Copak má být cílem organizace, která údajně hlásá slovo Boží dosahování zisku podnikáním? Myslím, že církve mají být financovány pouze svými přívrženci, kteří je pro sebe považují za potřebné.

A jak asi nejbohatší církve ke svému majetku přišla? Kritika církve Husem ohledně její hrabivosti je pověstná. O více jak 400 let později píše Karel Havlíček Borovský: „Bůh náš, Otec, pro chování deset nám dal přikázání, ale církve, naše Máť, zkrátila je v jedno: Plat!“ (41, str. 63) Rovněž nemůžeme pominout, co katolické církvi přinesly důsledky bitvy na Bílé hoře. Pro dostatečnou ilustraci připojuji výpisky z knih historiků o tehdejší vývoji (odkazy 41a, 41b).

Výpisky z 41a:

str. 73-74: *"Přestože někteří potrestaní stavové měli přijít jen o část vlastnictví, konfiskační praxe byla naprosto bezohledná, protože mnozí z nich stejně přišli o všechno vlivem inflace a rozsáhlé nabídky statků, v jejichž důsledku ceny daných nemovitostí na trhu razantně poklesly. Loajální katolická šlechta (Valdštejn, Lichtenštejn, Černín, Lobkovic, Ditrichštejn a další) tak mohla lacině skupovat četná panství a vítězný císař zase mohl zabraný majetek rozdávat za odměnu vojenským velitelům, reprezentantům katolické církve a cizí šlechtě (mj. Buquoy, Huerta, Marradas, Verdugo a Eggenberg)."*

str. 75: *"Tragické události v Čechách a na Moravě vzápětí doplnila perzekuce také v rovině ideologické. (...) V zájmu radikální rekatolizace se vláda nerozpakovala použít i ty nejdrastičtější metody. V čele násilného protireformačního procesu stál jezuitský řád, který získal nové pozice a majetky; včetně správy pražské univerzity a knižní cenzury. (...) Jezuité prováděli důsledné a drastické misie za vojenské asistence. V roce 1627 byly vydány mandáty proti nekatolické šlechtě. Příslušníkům panského a rytířského stavu v Čechách a na Moravě se přikazovalo, aby do šesti měsíců přestoupili ke katolické víře, nebo se vystěhovali ze země."*

str. 77: *"Vedle náboženského převratu, konfiskací, inflace a úbytku obyvatelstva dovršila tragický osud českých zemí zcela zásadní vnitropolitická reforma. Dosavadní stavovský politický systém byl vystřídán habsburskou koncepcí centralizované panovnické moci a absolutismu. Základním mezníkem bylo vydání nové zemské ústavy – Obnoveného zřízení zemského pro Čechy (1627) a pro Moravu (1628). (...) Král prohlásil katolickou víru za jediné povolené náboženství. Prvním stavem na zemském sněmu se opět stalo katolické duchovenstvo a všem královským městům dohromady byl přiznán pouze jediný hlas."*

Výpisky z 41 b

str. 56-57: *"V roce 1624 byla vydána první legislativní opatření k rekatolizaci měst. Jednalo se o tři patenty, jimiž Ferdinand II. nařídil měšťanům královských měst přijmout katolické vyznání. První byl vydán 29. března 1624 a týkal se i poddaných, takže zahrnoval převážnou většinu společnosti. (...) Další patenty z jara 1624 (z 12. dubna a 6. května) pak vedly k úplné*

rekatolizaci měst. V létě téhož roku byla vydána další nařízení, která postihovala protestanty v existenční rovině – zakazovala jim vlastnit nemovitosti, svobodně rozhodovat o svém majetku v testamentech, nutila je posílat děti do katolických škol, sami se museli pod vysokými pokutami účastnit katolických bohoslužeb, přísné tresty hrozily za rouhání vůči katolickému náboženství a církvi. Rekatolizační tak na měšťany se pak stupňoval i v následujících letech. Nařízeními z konce roku 1624 a z počátku roku 1625 byli z městských úřadů odstraňováni poslední protestanti, o rok později byl vydán zákaz sňatků nekatolíků ve městech.

Léta 1624-1626 jsou poznamenána vojenským nátlakem na města, tzv. dragonádami (název pochází od lehké jízdy, dragounů, kteří pro ně byli v největší míře využíváni). Jednalo se o akce, kdy město s převahou nekatolického obyvatelstva bylo obsazeno vojskem. Vojáci byli ubytováni u jednotlivých protestantů, kteří je museli živit a čelit jejich násilnickému chování (tzv. vkládání vojska). Po čase byli měšťané svoláni na radnici, zde individuálně nuceni ke konverzi a ti, kteří se odmítli podvolit, byli uvězněni. Současně katolický klérus vybíral od lidí závadné knihy, které pak byly veřejně páleny."

str. 60: "V základním souhrnu zemských zákonů, tzv. Obnoveném zřízení zemském, které panovník vydal ze své moci v Čechách v květnu roku 1627 (na Moravě o rok později), bylo katolictví vyhlášeno za jediné povolené náboženství."

str. 61: "Situace, do níž se při rekatolizaci dostala převážná většina obyvatelstva českých zemí, byla nesmírně obtížná a z lidského hlediska pro mnohé katastrofální a silně stresující."

str. 142: "Po Bílé hoře započal velký majetkový vzestup katolické církve v českých zemích. Získávala značné prostředky z darů a odkazů nejbohatších příslušníků společenských elit, stejně jako drobné příspěvky od drobných věřících."

str. 143: O jednání mezi pražskou arcidiecézí, papežskou kurií a císařským dvorem o majetku pro katolickou církev: "Stát, tedy císař a král Ferdinand II. se zavázal vyplácet české katolické církvi podíl ze solní daně. Jednalo se o 15 krejcarů z každé prostice soli (něco přes 70 litrů) dovezené do Čech. Získané peníze se ukládaly do tzv. solní pokladny (cassa salis) a byly určeny na podporu katolické církve. Mohl s nimi nakládat pražský arcibiskup, který však musel skládat účty papežské kongregaci pro šíření víry. (...) Smlouva o solní pokladně mezi císařem Ferdinandem II. a papežem Urbanem VIII. byla uzavřena 8. března 1630."

Tolik historikové.

Ústavní právník Václav Pavlíček v článku „Byl církvi majetek ukraden a má být vrácen“ v novinách Právo ze dne 6.6. 2012, str. 14, poukazuje na překrucování faktů v souvislosti s protlačováním tohoto zákona a dále uvádí, že vláda (vedená premiérem z ODS) zřejmě staví zájmy církve nad zájmy státu.

Můj názor je, že ti, kteří je protlačili, postavili zájmy církve nejen nad zájmy státu, ale celé společnosti.

Neuropatolog František Koukolík ve své knize „Mocenská posedlost“ píše bez obalu, že náboženství prostřednictvím církví společnosti debilizují. (odkaz 42) Co je to za člověka, který pomáhá debilizaci společnosti, ve které žije?

Hlasování o tzv. církevních restitucích proběhlo na 47. schůzi jako 156. hlasování dne 8. listopadu 2012 v 00:32 h a pro hlasovali mimo nezařazených poslanci z TOP09 – STAN a ODS. ([kdo jak hlasoval je zde](#))

V britském dokumentárním filmu „John Wycliffe: Jitřenka reformace“ z roku 2022 se říká, že v době, kdy Wycliffe (Viklef) působil, vlastnila církev třetinu Evropy. Bylo by tedy správné darovat církvi v „restituci“ třetinu Evropy?

O znovupostavení Mariánského sloupu v Praze se hlasovalo tolikrát, až se nakonec skutečně dosáhlo vztyčení jeho repliky. Návrh, který nakonec prošel, předložili zastupitelé za TOP09 a KDU-ČSL a pro hlasovali také zastupitelé STAN, ODS a ANO a rozhodlo se 23.1.2020 ([odkaz zde](#)). Uvedený [odkaz](#) vede na stránky Společnosti pro obnovu Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí a ty obsahují pozoruhodnou větu: „Mariánský sloup se tak stane prvním krokem k restituci celého Staroměstského náměstí.“ (navštíveno 20.5.2026)

Po schválení vztyčení sloupu se v jedné diskusi objevil názor: „Ecclesia triumphans“ – „Církev vítězí“. A to je to, oč tu běží. Řeči o nějaké ochraně před Švédy nebo o smíření (nota bene prosazením vlastního názoru!) jsou jen kouřová clona.

Podobná kouřová clona se používá i jinde. Sdružení lidí hlásajících konzervativní křesťanské názory vystupuje pod názvem „Občanský institut“. Podobně Tříkrálová sbírka se pořádá pod hlavičkou organizace „Charita Česká republika“, ale fakticky patří pod katolickou církev, potažmo její organizační složky, kterým peníze ze sbírky plynou a které je rozdělují. Multimiliardář musí napřed vybrat peníze od chudých, jinak by přece pomáhat nemohl, že?

Propagace existence Boha se už dostává i do pořadů popularizujících vědu pro děti a mládež. Systematicky to nesleduji, ale náhodou jsem zaslechl část pořadu Meteor, který jsem pravidelně poslouchával v dětství. O potřebě Boha k vysvětlení původu vesmíru tam mluvil Jiří Grygar a odvolával se na fyzika jménem Charles Hard Townes (Meteor, vysílaný na ČRo 2, 18.4.2020, čas záznamu mezi 31. a 33. minutou). Později jsem zjistil, že to nebyl jediný případ a že Jiří Grygar propagoval svoje náboženské postoje v Meteoru běžně.

Pořad o vědě by měl být o vědě a ne o něčích náboženských představách. Ne, že by nemohl o své víře mluvit, ale v jiném pořadu a jiným způsobem, aby vědu a náboženství nemíchal. Jiří Grygar se tak zpronevěřil svému statusu vědce. Jeho nutkavou potřebu vnucovat svoje křesťanství i v pořadech, kam to vůbec nepatří, si vysvětluji jeho potřebou zmírňovat svoji kognitivní disonanci, to je pociťovaný rozdíl mezi tím, v co věří a tím, co v reálném světě vidí.

Jedním z „léků“ na zmírnění kognitivní disonance je přesvědčit o své víře co nejvíce ostatních lidí. Ostatně, myslím, že Jiří Grygar v tom není zdaleka sám.

Nedá mi to, abych zde neocitoval jiného vědce, svým významem samozřejmě nesouměřitelného s Jiřím Grygarem.

„Slovo Bůh pro mě není ničím jiným než výrazem a produktem lidské slabosti, bible sbírkou uctívaných, ale přesto dost primitivních pověstí. Žádná jejich interpretace, jakkoli propracovaná, to (pro mě) nemůže změnit. Tyto vylepšované interpretace jsou nicméně velmi rozrůzněné a s původním textem nemají už téměř nic společného.“

Albert Einstein v dopise z roku 1954 ([faksimile originálu zde](#)).

Pokud Einstein používal slovo bůh, pak jako metaforu, ne ve smyslu, jak jej chápe křesťanství (44, str.26-30).

Podobně, pokud se v astronomii používá obrat, že vesmír vznikl „z ničeho“, nemyslí se tím úplná prázdnota ve smyslu neexistence čehokoli, ale stav o nejnižší energii, kvantové vakuum. (Výraz kvantové má rozlišit toto vakuum od technického vakuu ve smyslu místa s podtlakem, popř. to, že jde o vakuum popisované pomocí kvantové teorie.) Toto vakuum je plné fyzikální aktivity a „hemží se“ vznikajícími a zanikajícími částicemi. (45, str. 33-34) Někdy se pro názornost kvantové vakuum přirovnává k hladině oceánu. Hladina se prudce vlní, tvoří se pěna, stříkají kapky (46, str. 255-6). Náš vesmír bychom si v této analogii tedy mohli představit jako kapku, která vystříkla z vln takového oceánu.

Jiná analogie by mohla být taková, že elementární částice hmoty jsou jako různé druhy vln ve vodě nebo ve vzduchu, přičemž každá částice je tvořena „balíčkem“ vln o různých frekvencích a vlnových délkách. Vodou nebo vzduchem je v této analogii vakuum, které se tak stává nositelem hmoty, tak jako voda nebo vzduch jsou nositeli vln. Vlastnosti hmoty jsou spojeny s vlastnostmi vakuu, které tak v žádném případě nemůže být totožné s pojmem „nic“ (46a).

Nemůže tedy jít o stvoření nebo vznik z ničeho, „creatio ex nihilo“, jak to podle svatého Augustina prezentují křesťané. Tak to taky prezentoval Jiří Grygar, který, navíc ve shodě se sv. Augustinem tvrdil, že vznikem našeho vesmíru také vznikl čas. Sv. Augustin se totiž zabýval tím, co Bůh dělal předtím, než započal své stvoření a došel k názoru, že žádné předtím nebylo, protože Bůh stvořil i čas (46b, str. 311-313).

Augustinovo vysvětlení nečinnosti Boha před stvořením ale pomíjí fakt, že rozhodnutí Boha stvořit čas a svět se muselo také odehrávat v nějakém existujícím čase stejně tak, jako muselo v nějakém čase existovat i to (kvantové vakuum) z čeho vesmír vznikl.

Když jsme u vědců, chtěl bych zmínit, že vztah inteligence (kognitivních schopností) a zbožnosti (religiozity) hodně byl studován a je dostatečně zdokumentováno, že vyšší inteligence významně snižuje pravděpodobnost, že její nositel bude zároveň nábožensky

založený. („Intelligence has a strong negative effect on religiosity“) (47-49). Pro spiritualitu to ale neplatí, ta s rostoucí inteligencí neubývá (50).

Rozdíl mezi spiritualitou a náboženstvím hezky ilustruje tento citát:

„Spiritualita přináší otázky, náboženství odpoví. Spiritualita člověka vysílá na výpravu za lepším porozuměním sobě i světu, kdežto náboženství vyžaduje víru v konkrétní posvátné vyprávění, které si člověk nesmí dovolit zpochybnit.“

Yuval Noah Harari (51)

Shrnutí: Iracionalita je v evropském civilizačním okruhu na vzestupu. Jejím nejkřiklavějším projevem je snaha o popírání přírodních zákonů, která je často zdůvodňována dobrými úmysly. Dalším jevem je tendence k hyperkritickému přístupu k minulosti a s tím spojená negace i toho, co si negovat nezaslouží. Přitom se ve veřejném prostoru nedostává skutečně nosných, hodnotných myšlenek.

U nás i v jiných zemích, které zažily reálný socialismus, se projevuje zvýšená aktivita církví, které se cítí jako vítězové a chtějí své vítězství zúročit větším podílem na ovlivňování společnosti. Myšlenky, které přitom hlásají, nejsou o nic méně iracionální než myšlenky genderových a podobných aktivistů. A jak již bylo konstatováno, šíření iracionality s sebou nese úpadek.

Tolik o „spáse“ evropské civilizace a nadějích, které je možno vkládat do křesťanství v této věci.

A jak to tedy je se spásou duše? Co se děje s člověkem po smrti se řídí přírodními zákony stejně, jako se jimi řídí jeho početí, narození a život. A přírodu a její zákony bible nijak nezajímá. Ty tu byly celé věky let před Kristem a jeho ukřižováním, a budou tu věky po něm.

Myslím, že na základě všech dosud uvedených faktů je možné konstatovat:

V současné době nelze být přemýšlivým člověkem, který respektuje fakta a zároveň být křesťanem.

Vybavuje se mi vzpomínka z mého raného dětství. Jedna paní, známá mých příbuzných, se mě před Vánoci ptala na to, co čekám, že mi Ježíšek přinese. Nevím už, o jakých dárcích jsem mluvil, ale vzpomínám si na to, že jsem jí řekl: „Hlavně, že je to zadarmo.“ Když slyším mluvit křesťany o jejich pohledu na svět, tahle vzpomínka se mi vrací. Připomíná mi moji tehdejší a jejich současnou naivitu.

Je vlastně paradoxní, že ačkoli křesťané tvrdí, že (jejich) Bůh je všemocný, jeho existence se projevuje jen prostřednictvím lidí, kteří tvrdí, že jednájí jeho jménem. Bez nich jako by nebyl nebo byl naprosto bezmocný.

V knize o dějinách Evropy (odkaz 4, str. 306) se píše, že výraz středověk, prostřední věk, „medium avum“ sloužil původně zaníceným křesťanům pro označení období mezi 1. a 2. příchodem Kristovým. Z tohoto pohledu žijí křesťané stále ve středověku.

Konec páté části.

6. Co tedy místo křesťanství a jiných iracionálních pojetí světa?

Na závěr se dostávám ke druhé části své otázky položené v nadpisu. Jak se tedy, podle mého názoru, postavit k problémům současné doby, když křesťanství podává obraz světa, který je iracionální a nemá oporu v realitě a postmodernismus a postfaktismus jsou nejen iracionální, ale i v řadě případů i zvrácené.

Racionalismus

Odpověď nemusí být tak složitá: Vrátit se k tomu, co se osvědčilo a neslo ovoce. Tak jako i jinde v mých úvahách, tak i v tomto případě se opřu o Alberta Schweitzera:

„Racionalismus je něco víc než odbyté myšlenkové hnutí z konce 18. a začátku 19. století. Je to nutný projev jakéhokoliv normálního duchovního života. Všechn skutečný světový pokrok je v poslední instanci vyvoláván racionalismem.

Jistěže jsou naše znalosti onoho období, které historicky označujeme jako racionalistické, nehotové a neuspokojivé. Ale princip tehdy stanovený, aby světový názor byl založen na myšlení a jenom na něm, správný. I když plody tohoto stromu plně nedozrály, zůstává přesto – pokud jde o duchovní život – stromem života.

Všechna hnutí, která racionalismus vystřídala, zůstávají svým přínosem daleko za ním. (...) Jedině racionalismus doloval na správném místě a plánovitě. Jestliže našel jen poloryzí kov, bylo to proto, že s pomocí nástrojů, jež měl k dispozici, se nedostal dost hluboko. Zchudlí a sešlí, protože jsme si počínali jako těkající dobrodruzi, musíme se rozhodnout otevřít důl opět tam, kde byl tenkrát v provozu, a razit šachtu do hloubky všemi vrstvami, než narazíme na zlato, jež tu musí být.

Domyslet světonázor založený na myšlení do všech důsledků...to je jediná možnost, abychom se po svém bloudění znovu našli.“ (1c, str. 269)

Používání rozumu, racionalismus, nám umožňuje chápat svět. Racionální přístup dokáže řešit naše problémy a odpovídat na otázky lépe než jakýkoli jiný.

Racionalismus nás dovedl k vědě. Křesťanství hlásalo zázraky, ale dokázala je věda. Chromí vstávají, na smrt nemocní se uzdravují, tisíce kilometrů od sebe vzdálení spolu mluví, jako by seděli tváří v tvář, lidé poznávají Zemi, vesmír a uvědomují si svoje postavení v něm.

Věda nedokáže vyřešit vše, ale už dokázala a ještě dokáže vyřešit mnohé.

Věda jako přístup ke zkoumání světa funguje. Ovšem „vědu dělají lidé“ (jak praví i název jedné knížky o nich), a tak se i ve vědě odrážejí problémy, kterými trpí celá společnost. A tak, jako jsem už zmínil, toxické myšlenky vzešlé ze setby postmodernismu a následné řádění tak zvaných aktivistů zasáhly i vědu.

Naproti tomu víra není v žádném případě způsob, jak najít pravdu – ani o bozích, ani o pozemských věcech. Vědci současnosti mají nesrovnatelně větší znalosti o světě než měli kdy v minulosti. Zato teologové současnosti nemají o svém subjektu bádání, tedy o (údajně existujícím) Bohu o nic víc informací než měli jejich předchůdci před sto, tisíci nebo dvěma tisíci léty.

Sebelepší argumentace nedokáže přebít realitu, jak na to už ve starém Řecku upozorňoval svými tzv. aporiemi Zenon z Eleje. Jedna z nich je: Běžec na závodě vyběhne a má doběhnout do cílové čáry. Než se však do cílové čáry dostane, musí překonat polovinu vzdálenosti mezi ním a cílovou čárou. Když je v této polovině, musí ještě nejprve překonat polovinu této zbývající poloviny. Když uběhne tuto část, zase bude muset nejprve překonat polovinu ze zbývající části a tak to půjde stále do nekonečna. Vždycky mu bude zbývat uběhnout nejprve polovinu vzdálenosti, která bude před ním. A tak tedy běžec do cíle nikdy nedorazí.

Ale všichni víme, že v realitě běžec do cíle dorazí. A co když někdo ze svých úvah odvodí obdobně nepravdivý závěr, ovšem s tím rozdílem, že není možné jeho omyl dokázat? Tady platí povzdech Alberta Schweitzera, že *„Jak často záleží „pokrok“ jen v tom, že nějaký virtuózně argumentovaný názor vyloučí skutečné poznání na dlouho z diskuse!“* (51a, str. 96)

Někdy je za ponižováním racionalismu hrubá neznalost a „přání otcem myšlenky“. Slyšel jsem například říkat ekonoma Tomáše Sedláčka, že evoluční teorie je, stejně jako názor, že jsme stvořeni Bohem, záležitostí víry. Jenže tak tomu není. Každá skutečně vědecká teorie má v sobě tzv. vyvrátitelnost (neboli falzifikovatelnost). To znamená, že je možné přinést důkaz, který tuto teorii vyvrací. V evoluci to například znamená, že pokud by se v geologické vrstvě z určitého období objevily pozůstatky (zkameněliny) živočichů nebo rostlin, které v tomto období podle evoluční teorie nemohly existovat, celá evoluční teorie padá. Ani v jediném případě z tisíců a tisíců se to nestalo, a tak, že evoluční teorie stále platí. Naproti tomu víra žádný takový korektiv nemá. Když jsem se ptal věřících (křesťanů), co by se muselo stát, aby uznali, že se ve své víře mýlí, byla odpověď jednoznačná. O ničem takovém nevěděli a nic takového si ani nedovedli představit.

Pokud se podrobí objektivnímu zkoumání ta křesťanská tvrzení, která objektivně zkoumat lze, prokazuje se opakovaně jejich nepravdivost, nepravost, neudržitelnost. Například pokusy dokázat, že modlení zlepšuje stav nemocných, opakovaně selhaly (52, 53). Slavné Turínské plátno, o kterém křesťané tvrdili, že do něj byl zabalen Ježíš Kristus, bylo datováno jako středověké (54) a ukázalo se, že jde o podvrh. Podobně například údajné ostatky Sv. Jakuba pod bazilikou Santi apostoli v Římě se při analýze ukázaly jako falešné (55). Tak by se dalo pokračovat velmi, velmi dlouho.

Uznání naší nedokonalosti

Z racionálního přístupu plyne i pochopení nedokonalosti naší i světa.

Člověk je nedokonalý. Obecně nedokonalost je jedním ze základních rysů našeho světa, a tedy dokonalost není možná.

Když u živých organismů dochází ke kopírování genetické informace, dochází vlivem nedokonalosti k chybám, což vede k tomu, že kopie není zcela totožná s originálem. Tak vznikají mutace a mutace se v určitých případech může projevit tak, že mutant má v něčem jiné vlastnosti než původní jedinec. Přírodní výběr pak rozhoduje o tom, který z těchto mutantů přežije a který zanikne. Tak se hromaděním mutací může z jednoho druhu živého organismu postupně stávat druh jiný. Tak vznikly všechny druhy živých organismů a vznikl tak i člověk. Bez náhodných mutací, způsobených nedokonalostí bychom tady nebyli.

Tuto nedokonalost si neseme všichni, a proto nikdy nebudeme schopni zcela odstranit nemoci, bolest, utrpení. Proto je i naše myšlení zatíženo chybami a naše společnost nikdy nebude dokonalá. Podobně jako může mít někdo zakrnělý některý orgán, může mít někdo jiný zakrnělou schopnost morálního jednání, přičemž se často asociální a násilnické jednání pojí s nízkou inteligencí (např. 56). Zlo není důsledkem působení ďábla, ale důsledkem nedokonalosti naší a všeho kolem. Proto ztroskotalo a ztroskotá každé společenské hnutí, které bude tvrdit, že vše vyřeší a nastolí ráj na zemi. Existuje neodstranitelný rozpor mezi lidskými ideály a tím, že je člověk omezený svoji biologii a svým spojením s přírodou, která ho zrodila. „Život je ustavičné řešení problémů, vize nastolení ideálního stavu jsou nebezpečné fikce“ (57, str. 14). Ideálů nelze dosáhnout, ale zlepšování je možné a samozřejmě i žádoucí. Že v posledních staletích došlo k obrovskému pokroku v kvalitě života, je evidentní.

To bylo umožněno tím, že byl zlomen monopol křesťanství. Počátek byl v renesanci, která se hlásila k antice, pak přišlo osvícenství. „Osvícenství, jedna z nejvýznamnějších a nejslavnějších fází v dějinách Evropy, jeden z pilířů evropanství, zjednalo průchod racionalitě“ (57, str. 70). Jen na okraj: Někteří příznivci křesťanství mají s osvícenstvím problém. Stejně tak přívrženci postmodernismu osvícenské myšlenky odmítají. Že by to bylo tím, že opak osvícení je zatemnění?

Morálka

Morálka je výsledkem lidské evoluce a umožňuje nám žít jako společenská stvoření. Formovala se tím, že člověk a jeho předkové žili po milióny let ve skupinách. Členové skupiny spolu museli nějak vycházet. V nejlepším případě spolupracovat a to tak, aby prosperovala jak skupina, tak i její jednotliví členové. Taková skupina, jejíž členové dokázali dobře vzájemně spolupracovat, měla vyšší šanci na přežití svých členů než společnost sobeckých jedinců, a tak došlo přírodním výběrem k selekci takových vlastností jako je schopnost porozumět druhému, tendence pomáhat jiným, smysl pro spravedlnost. Morálka je součástí

naší biologické podstaty, našeho utváření a fungování mozku. Empatie nebo smysl pro spravedlnost existuje i u zvířat, takže z tohoto pohledu není člověk jako biologický druh vytržený z přírody, ale právě naopak (viz například odkaz 11). Je zajímavé, že ačkoli se sami jako *Homo sapiens* považujeme za vrchol vývoje, je tomu tak v případě kognitivních schopností (inteligence), ale pokud jde o empatii, je možné, že tam je na vrcholu šimpanz bonobo (11, str. 200).

Postavení mužů a žen ve společnosti

Celou biblí, od samého začátku do konce, prostupuje patriarchální pohled na svět a jako samozřejmost postoj, že ženy mají být podřízeny mužům.

Pokud jde o postavení žen ve společnosti, myslím si (na rozdíl od bible), že ve slušné společnosti je jediná přijatelná možnost nepovažovat obecně ženy a muže za vzájemně horší nebo lepší nebo za podřízené a nadřízené.

Feminismus by měl, alespoň bych ho tak chápal, usilovat o uznávání významu žen pro společnost a o zlepšování jejich postavení a propagovat ty vlastnosti, které jsou pro ženy typické nebo jedinečné.

Některé proudy feminizmu to (snad) i dělají, ale některé jiné si proudy si počínají tak, že to přímo proti zájmům skutečných žen přímo jde. Co si myslet o tom, že některé tak zvané feministky považují za výhru, když se žena může prohlásit za muže, a tím se žena muži jakoby vyrovná. Ale vždyť tím vlastně říkají, že muži jsou něco více než ženy, protože změnou v muže „povýšila“. Nebo tak zvané feministky, které bojují za to, že se má s mužem, který se prohlásí za ženu, nakládat stejně jako s biologickou ženou? Ve sportu, v šatnách, ve věznicích. Nebo, když bojují za „právo“ muslimských žen nosit muslimské pokrývky hlavy. Místo, aby jim pomohly se osvobodit od norem vynucovaných islámem, ještě podporují muslimské muže v jejich právu ženy omezovat.

Spiritualita

Náboženství obecně, a křesťanství samozřejmě také, samo sebe prezentuje jako základ pro spirituální život člověka a rádo vystupuje tak, jako by snad mělo na spiritualitu monopol a bez něj by ani člověk duchovním životem žít nemohl.

Jenže: Existuje například jev, zvaný *spiritualita vědy*, který hezky rozebírá článek (58).

Spiritualita vědy přináší transcendentní pozitivní zážitky, které pramení z chápání propojenosti s přírodou, pocitů úžasu a nesmírnosti. Takové zážitky pak vedou k zájmu o další studium, k rozvoji mozku, logického myšlení a odolnosti proti dezinformacím. (Podle mě člověk, který je v současné době schopen uvěřit tomu, co hlásá křesťanství, je pak schopen uvěřit v podstatě čemukoli.) Při psychologickém zkoumání pak tyto transcendentní zážitky nahrazovaly u ateistů a agnostiků náboženské zážitky věřících. Navíc, věda umožňuje

spirituální zážitky lidem celého světa bez rozdělování podle příslušnosti k různým vírám a církvím. Náboženské výklady se časem rozrůžňují, vědecké poznatky se časem sjednocují.

Záhady a krásu přírody můžeme vnímat prostřednictvím rozumu a vědy, ale taky prostřednictvím toho, že na sebe necháme přírodu působit a oddáme se emocím, které v nás vyvolává. Takto vnímali přírodu už naši předkové v pravěku a byly schopni ze svých zážitků nejspíš odvodit svou intuicí více, že toho jsme schopni my v naší době.

Jak vnímání přírody prostřednictvím rozumu, tak emocí, můžou být zdrojem spirituálních zážitků a vyvolávat v nás pocit posvátna.

Náboženské texty jsou v tom případě nadbytečné a ve srovnání s majestátností přírody a jejich záhad působí primitivně.

A dostávám se k té asi největší záhadě, protože je reálná, a přitom tak těžce uchopitelná.

Uvedu ji opět citátem svého oblíbeného Alberta Schweitzera.

Albert Schweitzer:

„Ale proč se smiřovat s tím, že cesta myšlení končí před mystikou? Dosavadní racionální myšlení se vskutku pokaždé zastavilo, když se octlo v blízkosti mystiky. Chtělo jít jen tak daleko, pokud mohlo vše vyložit prostou logikou. Mystika naopak snižovala racionální myšlení, jak jen mohla, aby snad někoho nenapadlo, že se mu musí nějak zpovídat. A přece to obojí patří k sobě, č jedno o druhém nechce nic vědět“ (1c, str. 270).

Dále bych chtěl citovat z videorozhovoru psychologa Radka Ptáčka s Čestmírem Strakatým. Svoji realitu si můžeme naprogramovat.

<https://www.youtube.com/watch?v=0goM39oi0sY>

14.5.2024

Zhruba od 20. minuty rozhovoru mluví o tom, jak je pro člověka důležité nastavení mysli. Moderátor se ho pak ptá, jak tenká je hranice mezi vědcem a ezo přístupem. Na to Radek Ptáček odpovídá, že je to zejména v oboru psychologie extrémně tenká hranice, protože se setkává jako psycholog s věcmi, které nemají racionální vysvětlení.

Dále citace:

čas 23:21 a dále

Radek Ptáček: *„Prostě nalézám v tom jako věci, které pro mě dodnes nemají racionální vysvětlení a musím je nechat, jako vědec, v té sekci nemá racionální vysvětlení.“*

Čestmír Strakatý: *„A to je třeba co?“*

Radek Ptáček: „*To jsou některé třeba příběhy, které vyslechneš, události, které se lidem stanou. Já úplně nechci zacházet do detailů, protože by si fakt mohli někteří diváci, posluchači myslet, že jsem se fakt zbláznil, ale to je možná na jiný pořad.*“

A dál o tom nechtěl mluvit a potvrdil moderátorovi, že dál nic neprozradí.

Něco obdobného ukazuje Ingmar Bergman ve filmu Sedmá pečeť. Je tam scéna, kde hlavní postava sedí a hraje šachy se smrtkou. Jeden z lidí, kteří u toho jsou, tu smrtku vidí, a druhý tvrdí, že tam sedí sám.

Takové jevy existují, a pokud budeme jejich existenci popírat proto, že je neumíme vysvětlit a zdají se nám nemožné, budeme popírat realitu. A popírání reality je v zásadním rozporu s hledáním pravdy.

Těmito jevy nemyslím tzv. léčitelství, ani věštění na objednávku, ani kurzy a spolky, které provozují různí guruové na ohlupování a ovládání svých „oveček“. Tyto záležitosti jsou svou povahou blízké křesťanské víře a jejich účinky jsou založeny na efektu placebo, sugesci a autosugesci. Nikdy jsem ve svém životě nezažil případ, že by skutečně fungovaly tak, jak o sobě tvrdí. Asi nejbezprostřednější zkušenost (tedy přímý popis procedury, diagnózy a rady bezprostředně po návštěvě) jsem udělal s tak zvaným léčitелеm Jindřichem Pasekou ze Svratouchu. Diagnóza i rady se ukázaly jako úplné nesmysly.

Léčitelé jsou nebezpeční tím, že člověk kvůli nim může zanedbat skutečnou léčbu a guruové tím, že člověk, který k tomu má predispozice se pod jejich vlivem může dojít velmi nedobrych konců, ne-li rovnou dopadnout tragicky (z poslední doby např. Kutnohorská sekta její guru „léčitel“ Richard Šiffer, nebo náboženská skupina Život v srdci, též Cesta světla a její vůdce Lukáš Stančík alias Bůh šašek).

Když se v období renesance začalo obnovovat v Evropě vědecké myšlení, bylo to, co se nazývalo MAGIA NATURALIS – přírodní magie nebo přirozená magie nejbližší tomu, co dnes nazýváme přírodní vědy (59). Od té doby se magie/mystika od vědy oddělily, což bylo pro rozvoj přírodních věd zcela nutné. Věda musí dávat opakovatelné a přezkoumatelné výsledky, kdežto mystika je nedává.

Když se tedy vrátím k těm mystickým věcem, o kterých psal Albert Schweitzer, mluvil Radek Ptáček a točil Ingmar Bergman a položím si otázku, co je za tím, musím říct, že nevím. Je to záhada, která může být inspirací, nadějí, která může fascinovat a nutit k přemýšlení.

A co tedy s tím? Myslím si zejména, že by každý měl sledovat svou duchovní cestu a přitom všechno poměřovat kritickým myšlením a nenechat se tak strhnout k víře v nereálné. Za vším je Příroda. Napsal jsem Přírodu s velkým P, jako mocnosti, která má viditelné i neviditelné

části, která nás prostupuje a která představuje všechno na Zemi i v našem obrovském vesmíru, případně ve všech existujících multivesmírech.

Některé knihy můžou otevírat nové obzory a být inspirativní, jiné můžou naše obzory zužovat a zavádět. Proto knihy mohou pomáhat, ale rozhodující musí být realita, Příroda.

Myslím si, že dávní Homo sapiens, žijící jako lovci a sběrači v každodenním a úzkém kontaktu s Přírodou s ní uměli komunikovat způsoby, které my už dnes neumíme. Duchovně jsme prošli úpadkem. Zatímco oni uctívali Přírodu, která je reálná, stvořila nás a umožnila nám žít, dnes většina lidí uctívá lidmi smyšlené, od reality odtržené koncepty, jejichž typickou ukázkou je monoteistický Bůh.

Mimochodem, existuje řada věcí, proti kterým křesťanství původně bojovalo, ale nakonec si je přisvojilo (ukradlo). Například v Muzeu zvonů v Innsbrucku (Glockenmuseum Grassmayr) jsem se ke svému překvapení dočetl, že křesťané zpočátku nenáviděli zvony a rozbíjeli je, neboť pro ně byly spjaty s pohanstvím. Skutečně, zvonění na zvony bylo běžnou součástí náboženských rituálů v předkřesťanských římských chrámech a stejně tak to bylo zapalování svíček, které si křesťané nakonec taky přivlastnili (28, str. 143). Kromě toho křesťané úmyslně vyhlašovali svoje svátky tak, aby se kryli s už slavenými, aby je tímto překryli a dali jim křesťanský obsah (24, str. 184; 28, str. 155).

Ale zpátky k Přírodě. Cestou vpřed by pro člověka mohlo být pokoušet se o propojení s Přírodou. Třeba nechat na sebe působit inspirativní/zajímavé/pozoruhodné přírodní jevy, krajinu, skály, les, bouřku, duhu, vodu v různých formách, hvězdnou oblohu a zažívat jaké duchovní pocity, zážitky, intuice to v nás vyvolává a propojovat je s rozumovým poznáním. Nebo cokoli jiného v tomto duchu. S úctou a respektem k realitě, jejíž jsme součástí. Každý na své individuální úrovni. Neříkám, že to může být druh cesty pro každého, ale pro někoho snad ano.

Takže na úplný závěr: **Křesťanství nás spasit nemůže, protože nestojí na reálných základech, ale snad by nás mohl spasit návrat k racionalismu a k propojení s Přírodou.**

KONEC

.....
.....

Reference

Označení některých odkazů mimo číslic ještě písmeny nemá žádnou spojitost s druhem odkazu. Vzniklo předěláváním textu a přidáváním nových odkazů s cílem zachovat přehlednost, aniž by se musely odkazy neustále přečíslovávat.

1 Otakar A. Funda, Zdeňka Špicová: Otevřené otázky bádání o raném křesťanství. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha, 2022

1a Richard Heinzmann: Středověká filosofie. Kapitola D. Augustinus, str. 58-95. Vydavatelství Olomouc, s.r.o., 1. vydání, reprint, Olomouc 2002.

1b Bible. Český studijní překlad. Nakladatelství KMS, Praha, 2009.

1c Albert Schweitzer zastánce kritického myšlení a úcty k životu. Vyšehrad, Praha, 1989.

1d Stephen Jay Gould: Nonoverlapping Magisteria. January 1997 [Filozoficzne Aspekty Genezy](#) 106(2) DOI:[10.53763/fag.2014.11.95](#),
(https://www.researchgate.net/publication/242780580_Nonoverlapping_Magisteria)

1e Lion Schulz et al: Dogmatism manifests in lowered information search under uncertainty. PNAS, November 19, 2020; 117 (49) 31527-31534
(<https://doi.org/10.1073/pnas.2009641117>)

2 [Jackson Lee Ice](#): Did Schweitzer Believe in God? <https://www.religion-online.org/article/did-schweitzer-believe-in-god>

3 Petr Hora-Hořejš: Toulky českou minulostí II, str. 232. Citováno podle Zdeněk Zecpal: „Prorazit zdivo evropského chlívku (o Janu Husovi jakožto mysliteli)“ Lidové noviny, 20. červen 2015 <http://zdenek.zacpal.cz/prorazit-zdivo-evropskeho-chlivku/>

4 Norman Davies: Evropa Dějiny jednoho kontinentu. Prostor, Praha, 2000

5 Jan Sedmidubský: Jak se KSČ učila odsuzovat, vylučovat a hledat vnitřní nepřátele. O dějinách komunistů ve 20. letech <https://plus.rozhlas.cz/jak-se-ksc-ucila-odsuzovat-vylucovat-a-hledat-vnitřni-nepřatele-o-dejinach-8433945>

6 Carl Gustav Jung: Duše moderního člověka. Atlantis, Brno, 1994.

6a Snake Salvation pastor dies from snake bite. BBC News 17.2.2014
(<https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-26224452>)

6b Kentucky man dies from snake bite at church service. CBS News, 28.7.2015

(<https://www.cbsnews.com/news/kentucky-man-dies-from-snake-bite-at-church-service/>)

6c Hervey C. Peoples, Pavel Duda & Frank W. Marlowe: Hunter-Gatherers and the Origins of Religion. Human Nature, 6.5.2016, DOI:10.1007/s12110-016-9260-0

<https://link.springer.com/article/10.1007/s12110-016-9260-0>

6d Jan Zrzavý, Hynek Burda, David Storch, Sabine Begallová, Stanislav Mihulka: Jak se dělá evoluce. Labyrintem evoluční biologie. Vydání čtvrté, v českém jazyce druhé. Nakladatelství Dokořán a Argo, Praha, 2017.

6e Jerry A. Coyne: Faith versus Fact. Penguin Books, 2016

7 Vojtěch Zamarovský: Bohové a králové starého Egypta. Nakladatelství Brána Praha, 2005.

8 Friedo Ricken: Antická filosofie, Nakladatelství Olomouc, Olomouc 2002.

9 Zdeněk Váňa: Svět slovanských bohů a démonů. Panorama Praha, 1990

10 The Cambridge Encyclopaedia of Hunters and Gatherers, edited by Richard B. Lee & Richard Daly. Cambridge University Press, 2006.

11 Franz de Waal: Mámino poslední objetí. Práh Praha, 2020.

12 Katechismus katolické církve. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002.

13 Charles Freeman: A New History of Early Christianity. Yale University Press, New Haven and London, paperback, 2011.

14 Peter Calvocoressi: Kdo je kdo v Bibli. Nakladatelství Baronet Praha, 1996 (překlad z anglického originálu od nakladatelství Penguin Books v Londýně z roku 1990).

14a Otakar A. Funda: Ježíš a mýtus o Kristu. Karolinum Praha, 2007

15 Nicholas Epley, Benjamin A. Converse, Alexa Delbosc, George A. Monteleone, and John T. Cacioppo: Believers' estimates of God's beliefs are more egocentric than estimates of other people's beliefs. PNAS, December 22, 2009, Vol. 106, No.51, pp. 2533-21538.

<https://doi.org/10.1073/pnas.0908374106>

16 Martin Ehl: Iry šokovala zpráva o zneužívání dětí. Hospodářské noviny, 22.5.2009, str. 8.

16a Stephen Law: Filozofická gymnastika. Nakladatelství Dokořán a Argo, Praha 2007

16b Kněze, který působil na Jesenicku, odsoudili za šíření pohlavní choroby
https://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/jesenik-knez-hiv-soud-20251121.html

16c Pedofilní kněz zneužil desetiletou dívku ve zpovědnici kroměřížského kostela

<https://www.novinky.cz/clanek/krimi-pedofilni-knez-zneuzil-desetiletou-divku-ve-zpovednici-kromerizskeho-kostela-40543364>

16d Věřící se zastávali pedofilního kněze. Odstěhujte se, vyzýval rodinu nezletilé oběti anonym.

<https://www.novinky.cz/clanek/krimi-verici-se-zastavali-pedofilniho-kneze-odstehujte-se-vyzyval-rodinu-nezletile-obeti-anonym-40544531>

16e Anthony Kenny: Stručné dějiny západní filosofie. Volvox globator, Praha, 2000.

16f Zdeněk Kratochvíl: Filosofie mezi mýtem a vědou. Od Homéra po Descarta. Academia, Praha, 2009.

16g Lao-č' : Tao te ťing. O tao a ctnosti. Překlad Berta Krebsová. Dharma Gaia, Praha, 2003. 2., opravené a doplněné vydání, celkově 3. Vydání.

17 Patricia S. Churchlandová: Mozek a důvěra. Dybbuk, Praha 2105. Překad z anglického originálu Braintrust, vydaného nakladatelstvím Princeton university Press v roce 2011.

18 Tomas Ståhl: The amoral atheist? A cross-national examination of cultural, motivational, and cognitive antecedents of disbelief, and their implications for morality. PLOS One, Publisher February 24, 2101. (<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246593>)

19 Jean Decety et al: The Negative Association between Religiousness and Children's Altruism across the World. Current Biology 25, 1–5, November 16, 2015 (<http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2015.09.056>)

19a Zeptejte se svého kněze 10: Rozhovor s Markem Orko Váchou
<https://www.osel.cz/8496-zepete-se-sveho-kneze-10-rozhovor-s-markem-orko-vachou.html>

20 William McGuire, R.F.C.Hull (editors): Rozhovory s C.G.Jungem. Portál Praha 2015.

20a Strašné mučení a stovky obětí. Výročí procesu s první "čarodějnicí" na Jesenicku
https://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/carodejnice-jesenicko-2022.html

20b Alison Downie: Christian Shame and Religious Trauma. Religions 13: 925.
<https://doi.org/10.3390/rel13100925>, 3 October 2022

21 Dušan Třeštík: Zápísník a jiné texty k dějinám. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2008

21a Eusebius: The History of the Church from Christ to Constantine. Překad do angličtiny G.A. Williamson. Penguin Classics, London, 1989

22 Charles Freeman: The Closing of the Western Mind. Vintage Books, New York, paperback, 2005.

- 23 Catherine Nixey: The Darkening Age. Macmillan, London, 2017. Existuje i český překlad s názvem Temný věk. Vydal Extra Publishing, s.r.o., Brno, 2025. Titul Temný věk nevystihuje dobře původní anglický název ani obsah knihy. Vhodnější by asi byl "Věk stmívání", protože kniha se zabývá dobou konce antické vzdělanosti a nástupu křesťanské doby temna.
- 24 Dalibor Papoušek: Počátky křesťanství. Masarykova univerzita Brno, 2014
(<https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/130732>)
- 25 Charles Freeman: A New History of Early Chistianity. Yale University Press, New Haven and London, paperback, 2011
- 26 Zdeněk Volný (editor): Touly minulostí světa. Díl třetí. Nakladateství Via Facti 2001
- 27 Zdeněk Volný (editor): Touly minulostí světa. Díl pátý. Nakladateství Via Facti 2003
- 28 Ramsay MacMullen: Christianity and Paganism in the Fourth to Eighth Centuries. Yale University Press, New Haven and London, 1997.
- 29 Eberhard Sauer: The Archaeology of Religious Hatred. The Hisory Press, Gloucestershire, reprint 2009 (ISBN 978 7524 2530 6).
- 30 Justin Pollard a Howard Reid: Vzestup a pád Alexandrie. Nakladatelství Deus, Praha 2008.
- 31 Mischa Meier: Justinián. Pavel Mervart 2009 (ISBN 978-80-86818-88-7)
- 32 Dušan Třeštík: Češi a dějiny v postmoderním očištění. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2005
- 32a Catherine Nixey: Heresy. Jesus Christ and the Other Son sof God. Picador, Londýn, 2024
- 32b Candida Moss: The Myth of Persecution. How Early Christians Invented a Story of Martyrdom. Harper One, New York, 2013
- 32c Andrew Bernstein: The Tragedy of Theology. The Objective Standard, November 20, 2006
- 33 Nicolas Grimaldi: Nelidskost. Academia Praha, 2013
- 34 Vít Haškovec, Ondřej Müller: Galerie géníů aneb kdo byl kdo. Albatros, Praha, 2003
- 35 Vladimír Vanýsek: Základy astronomie a astrofyziky. Academia, Praha, 1980
- 37 Václav Bělohradský: Společnost nevolnosti. Sociologické nakladatelství, Praha, 2007.
- 37a Dudláková Dagmar: DIPLOMOVÁ PRÁCE. POSTMODERNÍ FILOZOFIE A JEJÍ OSUD, Plzeň 2016

<https://naos-be.zcu.cz/server/api/core/bitstreams/f68adbd0-b56b-4374-a072-bdf901cb51f5/content>

37b Frans de Waal: Odlišní. Jak nám primáti pomáhají pochopit naše generové role. Nakladatelství Práh, Praha, 2024

37c Graham Robson: European Parliament declares 'trans women are women' in landmark vote. Scene Magazine, 18.2.2026

<https://www.scenemag.co.uk/european-parliament-declares-trans-women-are-women-in-landmark-vote/>

37d Final report Review of statistics on gender identity based on data collected as part of the 2021 England and Wales Census (produced by the Office for National Statistics) Assessment Report 391 12 September 2024, (https://osr.statisticsauthority.gov.uk/wp-content/uploads/2024/09/Review_of_statistics_on_gender_identity_based_on_data_collected_as_part_of_the_2021_England_and_Wales_Census_F-2.pdf)

37e I Thought Being a Gay Man Would Save Me From Womanhood (It Didn't) (<https://quillette.com/2024/11/18/i-thought-being-a-gay-man-would-save-me-from-womanhood-trans/>)

37f Všichni byli mrví nebo v pornu Z transgender ikony se stala odpůrkyně tranzice. Echo, 24, 16.5.2026

<https://www.echo24.cz/a/HHT4L/zpravy-svet-zena-popisuje-proc-se-vratila-ke-sve-identite-a-tlak-trans-komunity>

37fa První výsledky průzkumu CZECHSEX (<https://www.nudz.cz/media-pr/tiskove-zpravy/prvni-vysledky-pruzkumu-czechsex-frekvence-sexualnich-aktivit-cechu-klesa-seznamovani-se-vice-presouva-na-internet-vetsina-je-se-svym-sexualnim-zivotem-spokojena>)

37g Genderový lingvista: nebinárních je 300 tisíc, čeština se jim může přizpůsobit.

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/genderovy-lingvista-nebinarni-jazyk-cestina-divactvo-rozstrel-vit-kolek.A241030_214411_domaci_vov

37h Lawrence M. Krauss: In Defense of the Universal Values of Science. Quillette, 2.6.2021

<https://quillette.com/2021/06/02/in-defense-of-the-universal-values-of-science/>

37i Andreas Bikfalvi: Resisting the Politicization of Science 14.12.2025

<https://hxstem.substack.com/p/resisting-the-politicization-of-science>

Originál ve francouzštině: Par Henri Atlan, Andreas Bikfalvi, Hervé Chneiweiss et Nathalie Heinich: Résistons à la politisation de la science. Le Point.fr, no. 202511, 23.11.2025.
(<https://drive.google.com/file/d/12H7iL5oU5jKo8qkoZ7cwpLK0ZaUCf3-Y/view>)

37j Genetik s Nobelovkou pobouřil rasistickou teorií. iDNES, 17.10.2007

(https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/genetik-s-nobelovkou-pobouril-rasistickou-teorii.A071017_154546_zahranicni_zra)

37k Nobel prize winner James Watson stripped of titles after suggesting genes make black people less intelligent. ABC News, 13.1.2019

(<https://www.abc.net.au/news/2019-01-14/nobel-prize-winner-james-watson-stripped-title-race-comments/10712588>)

37m Jason Molloy: James Watson tells the inconvenient truth: Faces the consequences. February 2008. Medical Hypotheses 70(6):1081-91 DOI:10.1016/j.mehy.2008.03.041. Available online 28 April 2008.

Abstrakt a úryvky:

(<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0306987708001540>)

celý článek

(<https://www.hoplophobia.info/wp-content/uploads/2021/12/2008-James-Watson-tells-the-inconvenient-truth.pdf>)

37n kniha Charles Murray: Human Diversity. The Biology of Gender, Race, and Class. Twelve Hachette Book Group, New York, 2020

37o Peggy Sastre: Activists Must Stop Harassing Scientists. Quillette, 1.4.2019 (původní článek ve francouzštině v Le Point)

(<https://quillette.com/2019/04/01/activists-must-stop-harassing-scientists/>)

38 Jan Rataj: O autoritativní národní stát. Karolinum, Praha, 1997

39 Manfred Rauchensteiner: The First World War and the End of Habsburg Monarchy, 1914-1918. Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2014 ([text v pdf zde](#))

40 T.G.Masaryk: O demokracii. Malantrich, Praha, 1991.

40a Jurečka lobboval u svatých za déšť nad Hřenskem. Za tweet jako z Anděla Páně je terčem posměchu

https://www.expres.cz/zpravy/marian-jurecka-hrensko-pozar.A220727_102850_dx-zpravy_stes)

40b Déšť zkropí České Švýcarsko v pátek večer a v sobotu. Bude však slabší, říká meteoroložka ČT

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3518465-dest-zkropi-ceske-svycarsko-v-patek-vecer-a-v-sobotu-bude-vsak-slabsi-rika>)

40c Při hašení požáru u Hřenska se v sobotu zranilo osm hasičů, jeden z nich vážně

<https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/3518893-hasici-v-ceskem-svycarsku-nasadily-posily-pokusi-se-zmensit-plochu-pozaru>)

40d K narušené hrázi pozvali popa, aby se modlil. Když praskla, křičeli „urá“

<https://www.forum24.cz/k-narusene-hrazi-pozvali-popa-aby-se-modlil-kdyz-praskla-kriceli-ura>)

40e Modlitební jízda. Po zásahu domu v Petrohradu vyrazili hodnostáři žehnat

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-petrohrad-zasah-dronu-modlitb-dalnice-cesta-kolem-mesta.A240305_065719_zahranicni_kurl)

40f Why do so many of America's white evangelicals support Putin?

<https://www.abc.net.au/religion/why-do-american-white-evangelicals-support-putin/13846702>)

40g Jana Jarošová: Restituce církevního majetku. Bakalářská práce.

Právnická fakulta Masarykovy univerzity Právní vztahy k nemovitostem

Katedra práva životního prostředí a pozemkového práva, 2013

https://is.muni.cz/th/h9d81/Restituce_cirkevniho_majetku_BP_Jarosova.pdf)

40h Táňa Zabloudilová: Víra v profit: Církev rozjela byznys s byty pro zámožné, její charitě ale ubytovací kapacity schází. 22.4.2025 (<https://pagenotfound.cz/clanek/vira-v-profit-cirkev-rozjela-byznys-s-byty-pro-zamozne-jeji-charite-ale-ubytovaci-kapacity-schazi>)

41 Karel Havlíček Borovský: Stokrát plivni do moře. Československý spisovatel, Praha, 1990.

41a Radek Fukala: Třicetiletá váka 1618 – 1648. Pod vítězným praprem habsburské moci. I. díl, 1618-1629. Bohumír NĚMEC – VEDUTA, České Budějovice, 2018.

41 b Jiří Mikulec: České země v letech 1620 – 1705. Od velké války k dlouhému míru. Libri, Praha, 2016.

- 42 František Koukolík: Mocenská posedlost. Nakladatelství Karolinum, Praha, 2010.
- 44 Sean Carroll: Částice na konci vesmíru. Argo/Dokořán, Praha, 2014
- 45 Antonio Del Popolo: The Invisible Universe. Dark Matter, Dark Energy, and the Origin and the End of the Universe. World Scientific Publishing, Singapore, paperback edition, 2022
- 46 Vojtěch Ullmann: Gravitace, černé díry a fyzika prostoročasu. Československá astronomická společnost ČSAV, Ostrava, 1986
- 46a Wouter Schmitz: Particles, Fields and Forces. A Conceptual Guide to Quantum Field Theory and the Standard Model. Second Edition. Springer Nature Switzerland AG, 2022
- 46b Svatý Augustin: Vyznání. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2015.
- 47 Yoav Ganzach, Chemi Gotlibovski: Intelligence and religiosity: Within families and over time. Intelligence 41 (2013) 546–552
(<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160289613000962>)
- 48 Francisco Cribari-Neto a, Tatiene C. Souza: Religious belief and intelligence: Worldwide evidence. Intelligence 41 (2013) 482–489
(<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160289613000846>)
- 49 Stuart J. Ritchie, Alan J. Gow, Ian J. Deary: Religiosity is negatively associated with later-life intelligence, but not with age-related cognitive decline. Intelligence 46 (2014) 9–17
(https://www.researchgate.net/publication/262306790_Religiosity_is_negatively_associated_with_later-life_intelligence_but_not_with_age-related_cognitive_decline)
- 50 Gary J. Lewis, Stuart J. Ritchie, Timothy C. Bates: The relationship between intelligence and multiple domains of religion belief: Evidence from a large adult US sample. Intelligence 39 (2011) 468–472
(<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160289611000912>)
- 51 Salon, příloha Práva, 26.7.2018, rozhovor Štěpána Kučery s izraelským historikem Yuvalem Noahem Hararim.
- 51a Albert Schweitzer: Z mého života a díla. Vyšehrad, Praha, 1974
- 52 Herbert Benson et al.: Study of the Therapeutic Effects of Intercessory Prayer (STEP) in cardiac bypass patients: A multicenter randomized trial of uncertainty and certainty of receiving intercessory prayer. American Heart Journal · May 2006 DOI: 10.1016/j.ahj.2005.05.028
(https://www.researchgate.net/publication/7208885_Study_of_the_Therapeutic_Effects_of_Intercessory_Prayer_STEP_in_Cardiac_Bypass_Patients_A_Multicenter_Randomized_Trial_of_Uncertainty_and_Certainty_of_Receiving_Intercessory_Prayer)

53 Wendy Cadge: Saying Your Prayers, Constructing Your Religions: Medical Studies of Intercessory Prayer. *The Journal of Religion*, Vol. 89, No.3, July 2009, pp. 299-327.
(<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/597818>)

54 Damon, P., Donahue, D., Gore, B. et al. : Radiocarbon dating of the Shroud of Turin. *Nature* 337, 611–615 (1989).
(https://www.researchgate.net/publication/234357096_AMS_Radiocarbon_dating_of_the_Shroud_of_Turin)

55 Kaare Lund Rasmussen et al. : Investigations of the relics and altar materials relating to the apostles St James and St Philip at the Basilica dei Santi XII Apostoli in Rome. *Heritage Science* 9:14, 2021 (<https://www.nature.com/articles/s40494-021-00481-9>)

56 Brie Diamond, Robert G. Morris, J.C. Barnes: Individual and group IQ predict inmate violence. *Intelligence*, Vol. 40, 2012, pp. 115-122.
(<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160289612000116>)

57 Otakar A. Funda: *Znavená Evropa umírá*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, dotisk prvního vydání.

59a Jesse L. Preston et al: Spirituality of Science: Implication for Meaning, Well-Being, and Learning. *Personality and Social Psychology Bulletin* Vol 51, Issue 4, August 25, 2023, <https://doi.org/10.1177/01461672231191356>
(<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/01461672231191356>)

59d Peter Marshall: *The Theatre of the World. Alchemy, Astrology and Magic in Renaissance Prague*. Harvill Secker, London, 2006